

Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer

GFML

Ohranjanje rokodelske dediščine
Rokodelske dejavnosti v Dobrovniku nekoč in danes
Področje: Etnologija

Mentorica: Suzana Rauter, prof.

Avtorica: Lena Bakan Urisk

Dobrovnik, november 2019–januar 2021

Kazalo

Kazalo slik	3
Kazalo tabel	3
Povzetek	4
Zusammenfassung	5
Összegzés	6
Zahvala	7
Uvod	8
POJEM ROKODELSTVA V SLOVENIJI	10
I. ROKODELSTVO V DOBROVNIKU NEKOČ IN DANES	13
1. Zgodovina Dobrovnika	13
2. Rokodelci v Dobrovniku v zadnjih 100 letih	18
3. Pričevanja Dobrovničanov	22
3.1. Izdelovanje pirhov	22
3.2. Lončarstvo in krojaštvo	26
3.3. Pletarstvo	29
3.4. Tkalstvo	30
4. Dobrovnik danes	33
4.1. Kraj Dobrovnik	33
4.2. Hiša Györgya Dobronokija – etnografska hiša	35
4.3. Hiša rokodelstev	35
4.4. Povzetek intervjuja z Ano Berden, vodjo Hiše rokodelstev	37
4.5. Povzetek intervjuja z rokodelko Loreto Solarič	41
II. ANALIZA RAZISKAVE IN ZAKLJUČEK	45
Literatura in viri	49
Ustni viri	50
PRILOGE	51

Kazalo slik

Slika 1: Pečat Dobrovnika, obnovljen leta 1838.	13
Slika 2: Ena najstarejših fotografij Dobrovnika je nastala leta 1904 in prikazuje ulico Egyházvég.	14
Slika 3: Lendavska posest Esterházyjev. Del zemljevida veleposestva iz leta 1909. Označena so naselja, v katerih so v letih 1728, 1750 in 1770 živel lončarji.	15
Slika 4: Dobrovniški lončarji med letoma 1728 in 1845 po družinskih imenih.	15
Slika 5: Del ulice »Fő utca« v Dobrovniku v obdobju Kraljevine Jugoslavije.	16
Slika 6: Del spodnjega južnega dela Patakszera v prvi polovici 20. stoletja.	17
Slika 7: Obrtniki v Dobrovniku med leti 1948 in 1951.	19
Slika 8: Rokodelski izdelki v Hiši rokodelstva.	21
Slika 9: Elizabeta Urisk na eni izmed razstav pirhov v Dobrovniku.	22
Slika 10: Pirhi z vzorci Rozálie Szomi, mame Elizabete Urisk.	23
Slika 11: Knjiga Elizabete Urisk v slovenskem in madžarskem jeziku in posebno priznanje za izjemne dosežke na področju kulture.	24
Slika 12: Pirhi Elizabete Urisk in pirh z motivom drevesa življenja.	25
Slika 13: Moji pirhi.	26
Slika 14: Poroka staršev Ane Car leta 1940 (mamina družina, dedek József Bogdán, lončar, v drugi vrsti četrti z leve).	27
Slika 15: Poroka staršev Ane Car leta 1940 (očetova družina, dedek Ludvig Kúhar, krojač, za nevesto in ženinom, gospod s sivimi lasmi).	27
Slika 16: Šivalni stroj in mojstrski izpit dedka Ane Car.	28
Slika 17: Fotografija Márie Varga (na sredini, v naročju sin Jožef Varga) s »tečajniki«.	30
Slika 18: Tkalska oprema v Hiši rokodelstva v Dobrovniku.	31
Slika 19: Prtiček iz konoplje, izdelek mame Marjete Kijanec.	32
Slika 20: Pogled na Dobrovnik s ptičje perspektive.	33
Slika 21: Del ulice Egyházvég v Dobrovniku danes.	33
Slika 22: Ulica »Patakszer« danes, v ospredju potok Bukovnica z brvjo.	34
Slika 23: Dvojezična osnovna šola Dobrovnik danes.	34
Slika 24: Hiša Györgya Dobronokija in Hiša rokodelstev v Dobrovniku.	36
Slika 25: Skedenj ob Hiši Györgya Dobronokija in Hiši rokodelstev v Dobrovniku.	37
Slika 26: Izdelki iz ličja v Hiši rokodelstev.	38
Slika 27: Vezenine Dobrovničank na virtualni razstavi Hiše rokodelstev 2020.	38
Slika 28: Razstava Medena vas v Hiši rokodelstev.	39
Slika 29: Delavnice za otroke in odrasle v Hiši rokodelstev.	39
Slika 30: Obnova voza in pletenje iz šibja.	40
Slika 31: Razstava pirhov 2019.	41
Slika 32: Hiša rokodelstev se predstavi na sejmih.	41
Slika 33: Helena Solarič (zgoraj levo, na sredini) in njena pisalka s posodico.	42
Slika 34: Helena Solarič na razstavi pirhov.	42
Slika 35: Medenjaki Lorete Solarič.	43
Slika 36: Loreta in Ladislav Solarič.	44
Slika 37: Postopek barvanja v batik tehniki.	51

Kazalo tabel

Tabela 1: Število rokodelcev od začetka 20. stoletja do danes.	46
---	----

Povzetek

Odraščala sem ob babičini rokodelski dejavnosti, zato sem tudi vzljubila izdelovanje pirhov. Menim, da je pomembno ohranjati kulturno in etnološko dediščino, zato sem želela raziskati rokodelske obrti oz. dejavnosti v Dobrovniku nekoč in danes. V 18. stoletju je bil Dobrovnik središče lončarske obrti v okolju. Zanimalo me je, katere rokodelske dejavnosti so se izvajale v omenjenem kraju na začetku 20. stoletja, po drugi svetovni vojni in kako živa je rokodelska tradicija danes. Hkrati sem želela predstaviti pričevanja ljudi (tudi rokodelcev) in popisati njihove spomine. Ugotovila sem, da je bilo v Dobrovniku na začetku 20. stoletja in po 2. svetovni vojni enako število obrtnikov in da število rokodelcev nikoli ni padlo pod 20. Med leti 1909 in 1951 je bilo največ čevljarjev. Čeprav je danes obrtnikov rokodelcev veliko manj (trije, ki jim to predstavlja glavni vir zaslužka), je rokodelstvo v tem kraju pomembna dejavnost. Z njo se ukvarja 36 vaščanov, od tega devetim predstavlja osebno dopolnilno delo. Upam, da bo raziskovalna naloga prispevala k boljši prepoznavnosti rokodelstva v mojem kraju in da bo pripomogla k ohranjanju spomina na posamezne rokodelce, njihovo delo in zgodbe.

Ključne besede

rokodelstvo, rokodelske dejavnosti, Dobrovnik, pirhi, lončarstvo, pletarstvo, tkalstvo, krojaštvo, Hiša rokodelstev, etnološka dediščina

Zusammenfassung

Die handwerkliche Tätigkeit meiner Großmutter hat mein Leben stark geprägt, deshalb ist mir auch die Herstellung von Ostereiern ans Herz gewachsen. Ich bin der Ansicht, dass es von großer Bedeutung ist, unser kulturelles und ethnographisches Erbe zu erhalten. Aus diesem Grund wollte ich frühes und heutiges Handwerk und Gewerbe in Dobrovnik erforschen. Im 18. Jahrhundert stellte Dobrovnik ein Zentrum des Töpfer-Handwerks in der Umgebung dar. In meiner Forschungsarbeit gehe ich deshalb der Frage nach, welche handwerklichen Tätigkeiten in Dobrovnik zu Beginn des 20. Jahrhunderts und nach dem Zweiten Weltkrieg ausgeübt wurden und wie lebendig die handwerkliche Tradition heute noch ist. Gleichzeitig will ich die Geschichten der Handwerker vorstellen und ihre Erinnerungen verewigen. Ich habe herausgefunden, dass es zu Beginn des 20. Jahrhunderts und nach dem Zweiten Weltkrieg die gleiche Zahl an Handwerkern gab und dass diese Zahl nie unter 20 fiel. Zwischen 1909 und 1951 überwogen in Dobrovnik unter den Handwerkern die Schuster. Obwohl es heute viel weniger Handwerker gibt (insgesamt drei Handwerker, für die das Handwerk eine Haupteinnahmequelle bedeutet), ist das Handwerk in Dobrovnik von großer Bedeutung. Mit der handwerklichen Tätigkeit beschäftigen sich 36 Dorfbewohner, für neun von ihnen stellt das Handwerk eine Nebentätigkeit dar. Ich hoffe, dass meine Forschungsarbeit dem Handwerk in meinem Heimatort zu größerer Erkennbarkeit und Bekanntheit verhilft und dazu beiträgt, dass Handwerker, ihr Werk und ihre Geschichten für immer erhalten bleiben.

Schlüsselwörter

Handwerk, handwerkliche Tätigkeiten, Dobrovnik, Ostereier »Pirhi«, Töpferei, Korbflechtere, Weberei, Schneiderei, Handwerkshaus, ethnologisches Erbe

Összegzés

Nagyanyám kézműves tevékenysége mellett nőttem fel, ezért kedveltem meg a hímes tojás festést. Fontosnak tartom a kulturális és néprajzi örökség ápolását és átmentését, ezért döntöttem úgy, hogy felkutatom Dobronak kézműves iparát, illetve tevékenységét egykor és ma. Dobronak a 18. században a térség fazekas központja volt. Érdekelt, hogy mely kézműves tevékenységek éltek a 20. század elején, a második világháború után, és mennyire él a kézművesség hagyománya napjainkban. Mindezt személyek (kézművesek) visszaemlékezéseivel, vallomásával színesítettem és örökítem meg. Kutatómunkámból kitűnik, hogy Dobronakon az iparosok száma a 20. század elején, és a 2. világháború után is megegyezett, s hogy a kézművesség sem csökkent húsz fő alá. 1909 és 1952 között a település legtöbb cipésmesterrel büszkélkedhetett. Annak ellenére, hogy a kézműves-iparos ág napjainkban jóval csökkent (mindössze hárman vannak, akiknek ez jövedelmet is jelent), a településen a kézművesség szerepe ma is jelentős. Napjainkban 36-an űzik a mesterséget, ebből kilencnek személyes kiegészítő munkát (állást) is jelent. Hiszem, hogy kutatómunkám hozzájárul szülőfalum gazdag kézműves hagyományának feltárásához és ismertségéhez, ugyanakkor az itt élő kézműves mestereknek, gazdag tevékenységeiknek és történeteiknek is emléket állít.

Kulcsszavak

kézművesség, kézműves tevékenységek, Dobronak, hímes tojás, fazekasság, gyékényszövő-és fonómesterség, takácsmesterség, szabómesterség, Kézművesség Háza, néprajzi örökség

Zahvala

Zahvaljujem se profesorici zgodovine, Suzani Rauter, za pomoč in podporo pri nastajanju raziskovalne naloge ter profesoricom Katji Peršak Hajdinjak, ki je mojo nalogo lektorirala, Milojki Vaupotič Kučan za prevod povzetka v nemščino in Iloni Szekeres Zadravec za prevod povzetka v madžarščino.

Zahvaljujem se moji babici Elizabeti za navdih in pomoč pri delu. Iskrena hvala moji mami Suzani, ki me je ves čas spodbujala in mi pomagala. Posebna zahvala gre tudi intervjuvancem Ani Car, Marjeti Kijanec, Ani Berden, Jožefu Varga in Loreti Solarič ter arhivski svetovalki Gordani Šövegeš Lipovšek.

Uvod

Živim v vasi Dobrovnik, ki je že od nekdaj znana po rokodelstvu, še posebej po izdelavi pirhov. Tradicionalne tehnike in vzorce je ohranila moja babica Elizabeta Urisk, ki me je že od malega vključevala v postopek izdelave in mi s tem privzgojila ljubezen do ohranjanja te etnološke dediščine. Prav ona me je vzpodbudila za raziskovalno nalogo, saj mi je pripovedovala, kako so se nekoč preživljali, kaj vse so počeli v prostem času ter me hkrati naučila tehnike izdelave pirhov. Ko se je upokojila, se je posvetila svojemu priljubljenemu hobiju – izdelovanju pirhov ter raziskovanju tehnik in vzorcev njihove izdelave. Kmalu je postala znana po svojih pirhih in dobila naziv ohranjevalka kulturne dediščine. Spremljanje babice pri ustvarjanju mi je postalo zanimivo in že pri šestih letih sem izdelala svoj prvi pirh. Na mojo veliko žalost je babica v času izdelave moje raziskovalne naloge umrla in je žal ne bo uspela pregledati. Kljub moji veliki izgubi pa sem srečna, da sem se lahko z njo pogovarjala o njenem najljubšem delu, izdelovanju pirhov. O tem je namreč babica lahko neumorno govorila in za trenutek pozabila na svoje bolečine. Intervju z babico sem zapisala v sedanjiku, za lep spomin nanjo.

Velikokrat sem bila z babico na sejnih ter razstavah in tako spoznavala številne rokodelce in njihove veščine. Večkrat smo imeli rokodelske delavnice v etnografski hiši Györgya Dobronokija in tam sem tudi izvedela, da je bil Dobrovnik v 18. stoletju središče lončarske obrti v okolju.

Takrat se še nisem zavedala, kako pomembno je ohranjati takšno kulturno in etnološko dediščino. Se pa tega močno zavedam danes in prav zato sem se odločila, da raziščem rokodelske obrti oz. dejavnosti, s katerimi so se nekoč ukvarjali prebivalci Dobrovnika in s katerimi se ukvarjajo še danes.

Pri preučevanju ustrezne literature v slovenskem in madžarskem jeziku, različnih virov ter povedanih zgodb sem naletela na podatke o rokodelskih dejavnostih v Dobrovniku le od 18. stoletja do začetka 20. stoletja.

Zato pa sem želela raziskati, koliko in katere rokodelske dejavnosti so bile v Dobrovniku pred stotimi leti, po drugi svetovni vojni in kako živa je rokodelska tradicija v Dobrovniku danes. Zato je bilo potrebno pobrahati po gradivu Pokrajinskega arhiva Maribor.

Raziskavo sem želela oplemenititi (nadgraditi) z zgodbami starejših ustvarjalk različnih rokodelskih dejavnosti (oz. njihovih prednikov) in s tem prikazati, da so rokodelski izdelki služili lastnim potrebam, zamenjavi ali tudi prodaji oz. zagotavljanju dodatnega vira zaslužka podeželskemu prebivalstvu.

Svojo nalogo sem podkrepila z izbranimi fotografijami, ki sem jih našla v literaturi, v veliki meri so mi jih posredovali sogovorniki ali sem jih na terenu posnela sama.

Upam in želim si, da bo moja raziskovalna naloga prispevala k boljši prepoznavnosti rokodelstva v mojem kraju in bo dobrodošlo gradivo za tiste, ki jih to področje zanima. Prav tako analiza raziskave in zapis ustnih virov zanimata Hišo rokodelstva. Hkrati si želim, da bo z mojo raziskovalno nalogo ohranjen spomin na posamezne rokodelce, njihovo delo in zgodbe.

V raziskovalni nalogi sem uporabila naslednje metode dela:

1. Analiza in sinteza strokovne literature.
2. Zbiranje pisnih in slikovnih virov v knjižnici, Pokrajinskem arhivu Maribor, Hiši rokodelstva v Dobrovniku in na terenu.
3. Terensko delo.
4. Nestandardizirani intervju.

Skozi raziskovalno nalogo so me vodili naslednji cilji:

Cilj 1: Analizirati in sintetizirati strokovno literaturo, zgodovinske vire in slikovne vire na temo rokodelske dejavnosti v Dobrovniku nekoč.

Cilj 2: Z intervjuji spoznati razvoj rokodelskih dejavnosti v kraju Dobrovnik.

Cilj 3: Z intervjuji in dokumenti etnografske hiše in hiše rokodelstva analizirati ohranjanje rokodelskih dejavnosti v Dobrovniku.

V raziskovalni nalogi sem si zastavila naslednje hipoteze:

Hipoteza 1: Pred stotimi leti (oz. na začetku 20. stoletja) je bilo v Dobrovniku več rokodelcev kot po 2. svetovni vojni (v letih od 1945 do 1950).

Hipoteza 2: V 20. stoletju je bilo največ lončarjev.

Hipoteza 3: Pirhe izdeluje 15 Dobrovničanov.

Hipoteza 4: Prebivalci Dobrovnika skrbijo za ohranjanje rokodelskih dejavnosti.

POJEM ROKODELSTVA V SLOVENIJI

Pomen besede **rokodelstvo** v Slovarju slovenskega knjižnega jezika: *obrt, pri kateri se s preprostimi orodjem kaj izdeluje, popravlja*.¹

Rokodelska dejavnost, rokodelstvo, pomeni vrste in tehnike domače in umetnostne obrti, ki imajo tradicijo, se prenašajo iz generacije v generacijo po določenih tehničnih postopkih in oblikah z uporabo naravnih surovin in materialov ter z upoštevanjem različnih lokalnih značilnosti. **Rokodelec** je posameznik ali skupina posameznikov (zadruga, bratovščina, skupine ...), ki pretežno ročno in iz naravnih materialov izdelujejo izdelke, ki so nastajali v bližnji ali daljni preteklosti. Rokodelci v vseh obdobjih ustvarjanja iščejo pot do uporabnosti in sodobnosti izdelka, le takega je moč prodati. Rokodelstvo je razvito že stoletja, saj ga navajajo viri že konec srednjega veka. Razvilo se je predvsem v krajih, kjer kmetovanje ni prineslo dovolj zaslužka ter med revnejšim prebivalstvom in je tako vedno predstavljalo dodaten vir zaslužka.²

Arheološke najdbe dokazujejo, da so se naši predniki ob naselitvi že ukvarjali tudi z nekaterimi obrtnimi dejavnostmi. Tako so v slovanskih grobovih našli tudi ostanke tkanega platna, pa razne kovaške in lončarske izdelke ter izdelke iz kosti.³

Začetki rokodelskih dejavnosti, kot jih pojmuje danes, segajo v srednji vek, od 13. stoletja dalje. Gospodarsko osnovo sta predstavljala prav obrt in trgovina, ki sta se razvili na podeželju kot protiutež mestnim in trškim cehovskim obrtem. Značilnost domače obrti je bila izdelava predmetov za lastne potrebe, za zamenjavo ali tudi za prodajo v okviru domačije oziroma družinske skupnosti. Podeželskemu prebivalstvu so zagotavljale dodaten vir zaslužka in so se kot takšne ohranile vse do pojava industrializacije. Med obrtmi, s katerimi so se v tem obdobju ukvarjali na našem podeželju, so lončarstvo, pletarstvo, tkalstvo, suknarstvo, izdelovanje kmetijskega orodja, še zlasti pa izdelovanje lesenih predmetov za vsakdanjo rabo v gospodinjstvu.⁴

Ločimo prvotne ali tradicionalne obrti, za katere je značilno, da so se nadaljevale iz roda v rod in so izdelovalci imeli vse surovine pri roki (lončarstvo, suhorobarstvo, pletarstvo, žebjarstvo, žimarstvo itd.). Druga skupina so uvedene obrti, s katerimi so se na temelju mednarodnih stikov ali s priseljevanjem tujcev začeli ukvarjati tudi pri nas, npr. čipkarstvo in slamnikarstvo.⁵

Izobraževanje za posamezne rokodelske dejavnosti je v Sloveniji eno najbolj problematičnih vprašanj sodobnega in bodočega obstoja ter razvoja tega pomembnega področja gospodarskih prizadevanj, ustvarjalnosti in sooblikovalca

¹ Rokodelstvo. Dostopno na:

<https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=rokodelstvo> [Dostop: 24. 3. 2020].

² Hočevar, P. (2017), predavanje Poslovni model (temeljna izhodišča o rokodelcih) na Partnerstvo LAS Zasavje. Dostopno na: <http://www.las-zasavje.eu/wp-content/uploads/2017/12/PREDAVANJE-Poslovni-model-temeljna-izhodi%C5%A1%C4%8Da-o-rokodelcih.pptx> [Dostop: 24. 3. 2020].

³ Bogataj, J. (1989). Domače obrti na Slovenskem. Ljubljana: DZS, str. 6.

⁴ Bogataj, J. (1989). Domače obrti na Slovenskem. Ljubljana: DZS, str. 7.

⁵ Bogataj, J. (1989). Domače obrti na Slovenskem. Ljubljana: DZS, str. 8.

evropskih regionalnih kultur. Z njim niso povezane le tehnologije in načini proizvodnje, ampak v prvi vrsti ustvarjanje pravih, tudi ekonomskih motivov za mlade ljudi, ki bi v prihodnje lahko videli tudi veliko večje možnosti za svojo eksistenco v pestri paleti najrazličnejših rokodelskih dejavnosti. Tako je tudi na območju Dobrovnika.

Primer dobre prakse: Na Madžarskem Zakon o poklicnem izobraževanju iz leta 1993 zagotavlja poklicnim šolam možnost, da svoje učne načrte prilagodijo tržnim razmeram. Veljavne Nacionalne kvalifikacije – NPK (422 poklicev) vsebujejo strokovne poklice srednje stopnje, ki jih priznava madžarska država. V NPK imajo zajeto strokovno usposabljanje ljudskih rokodelcev (pletenje košar, pletenje čipke, izdelovanje lesenih igral, obdelovalec lesa, lončar, izdelovalec predmetov iz rogoza, slame in koruznega ličja, strojno in ročno vezenje, pletenje košar in pohištva, tkanje preprog, tkanje, izdelovanje izdelkov iz filca, usnja, učitelj ljudskih iger in ljudskih obrti).⁶

Poklicnih srednjih šol za poklice domače in umetnostne obrti v formalnem izobraževalnem sistemu v Sloveniji ni. Tako se večina rokodelcev veščin priuči od staršev, sorodnikov, bližnjih, s čimer pa ne pridobi veljavne listine, da rokodelsko obrt resnično obvlada. NPK – nacionalna poklicna kvalifikacija (v veljavi od leta 2000), ki jo posameznik lahko pridobi na podlagi certificiranja, ima velik pomen za posameznika in potencialnega delodajalca. Z NPK rokodelci lahko pridobijo formalni poklic, kar prispeva k zaposlitvi in ohranjanju kulturne dediščine (na področju obrtne tehnike 28 poklicev⁷). V Pomurju se izvaja usposabljanje le za NPK lončar (Zavod Marianum Veržej – Center DUO) in NPK pletar (Pomelaj, zadruga za razvoj podeželja, z. o. o., Mala Polana).⁸

Rokodelstvo odraža razmerje med človekovim naravnim in kulturnim okoljem, kar je bilo v preteklosti zlasti razvidno na podeželju. Človek ob Muri je znal v svoji okolici poiskati ustrezne surovine za posamezne rokodelske panoge ali pa je izkoristil naravne danosti za lastno pridelavo delovnega materiala. Ilovnata prst panonskega sveta je ponudila v izobilju glino za lončarjenje, za pletarske izdelke so v murskih in drugih obrečnih logih poiskali šibje, les in trsje, in s koruznih polj jeseni „kožuhali“ ličje, iz ržene in pšenične slame so spletali okrasje za bivalne prostore in pokrivali strehe hiš, iz lanu pa tkali oblačila in notranjo opremo kmečkih gospodinjstev. Poleg teh najpomembnejših regionalnih specifik so bili razviti tudi medicinarstvo in svečarstvo, kovaštvo, izdelovanje rož iz krep papirja in druge rokodelske panoge, ki so bile razširjene po celi Sloveniji.⁹

⁶ Menyhért, A. (2009). Glasilo projekta Rokodelske akademije, letnik I, št. 1, str. 19. Dostopno na: https://issuu.com/marianum_verzej/docs/rokodelska_akademija_2009_01/18 [Dostop: 25. 3. 2020].

⁷ Nacionalna poklicna kvalifikacija. Dostopno na: <http://www.npk.si/index.php?subpageid=5&katid=22&searchq=> [Dostop: 9. 2. 2021].

⁸ Krnc, J. (brez letnice). *Center domače in umetnostne obrti, Zavod Marianum Veržej*. Dostopno na: <http://www.npk.si/podjetja/izkusnje-podjetij-z-npk/center-domace-in-umetnostne-obrti-zavod-marianum-verzej/> [Dostop: 9. 2. 2021].

⁹ Vokić, T. Rokodelske obrti – priložnost za regionalni razvoj Pomurja.

Pomurje je vsekakor regija, ki lahko dobro izkoristi naravne in kulturne danosti pri svoji razvojni usmeritvi in prepoznavnosti v evropskem prostoru. Medtem ko v večini evropskih držav rokodelske obrti poznajo le skozi muzejske vitrine in ekomuzeje, konkurenčno prednost Pomurja predstavljajo še vedno aktivni rokodelci. Sistematično strokovno ohranjanje in razvoj rokodelskih znanj ter veščin sta med bistvenimi predpogoji za razvoj človeških virov, gospodarski razvoj, trajnostno rabo naravnih virov in varovanje okolja, dodano vrednost regionalne turistične destinacije, ohranjanje kulturne identitete Pomurja in čezmejno povezovanje.¹⁰

¹⁰ Vokić, T. Rokodelske obrti – priložnost za regionalni razvoj Pomurja. Dostopno na: http://www.drustvo-geografov-pomurja.si/projekti/zborovanje/zbornik/z1Tatjana%20Vokic_T.pdf [Dostop: 25. 3. 2020].

I. ROKODELSTVO V DOBROVNIKU NEKOČ IN DANES

1. Zgodovina Dobrovnika

V času rimske države je bil Dobrovnik pomembno križišče med kraji Lendava–Radgona in Beltinci–Szentgyörgyvölgy–Csesztreg. Pisni viri naselje prvič omenjajo leta 1270, ko je madžarski kralj Štefan V. dovolil ponovno naselitev kraja oz. leto 1280, ko je na pečatu trga Dobrovnik zabeleženo leto nastanka naselja.¹¹

Pečat je okrogle oblike, premera 37 mm. Na zunanem robu sta dva koncentrična kroga, znotraj katerih je naslednji napis: DOBRONAK M. VÁROS PECSÉTJE 1280 (pečat trga Dobrovnik). Na vrhu je simbol sonca. Na sredini pečata je upodobljen hrib z gozdovi, ki ga z leve strani obdaja žitni snop, z desne pa drevesna veja. Pod hribom poteka vodoravna črta, pod katero je naslednji napis: 1645 UJITVA (obnovljen) 1838.¹²

Slika 1: Pečat Dobrovnika, obnovljen leta 1838.¹³

Madžarski viri in listine omenjajo Dobrovnik v letih 1324, 1389, 1469, 1501, 1524 idr. kot *Dobronok*, *Dabronok*, *Dobrolnok*, *Dobrovnok*, *Dobrunak*, *Dobornak*, *Dobronak*, *Lendvavásárhely* (pomadžarjeno, od leta 1909 do 1919 ter po priključitvi Prekmurja Madžarski od leta 1941 do poletja 1945) in Dobrovnik (od leta 1919, ko je bil priključen Kraljevini SHS, do 1941 ter od leta 1945, Jugoslavija). Naselje se v srednjeveških listinah večkrat omenja kot trg (*oppidium*), ki je dobil trške pravice v letu 1332. To pomeni, da je bilo pomembno podeželsko naselje, ki je imelo pravico trgovanja in pobiranja davkov. V tem obdobju je spadal Dobrovnik pod oblast družine Bánffy, znane grofovske rodbine iz takratnega dolnjelendavskega ozemlja, ki je imela svoj sedež na gradu v Lendavi. Po izumrtju družine so lastniki posestev postali Eszterházyjevi. V obdobju turških vpadov je v Dobrovniku obstajala tudi utrdba, vendar je po utrditvi gradu v Lentiju izgubila svoj pomen. Ob vračanju Turkov je bil tudi v Dobrovniku manjši boj, o čemer pričajo izkopanine na dvorišču cerkve.¹⁴

¹¹ Varga, S. in Pivar, E. (1979). Dobronak, Göntérháza, Kót története. Murska Sobota: Pomurski tisk

¹² Pravilnik o pogojih podeljevanja pravice do uporabe kolektivne znamke, Uradne objave občine Dobrovnik, št. 6/2002.

¹³ Vir: <http://www.lex-localis.info/KatalogInformacij/TiskDokumenta.aspx?SectionID=bdc71999-d496-41b0-acf3-ad895212331a> [dostop: 20. 5. 2020].

¹⁴ Varga, S. in Pivar, E. (1979). Dobronak, Göntérháza, Kót története. Murska Sobota: Pomurski tisk.

Slika 2: Ena najstarejših fotografij Dobrovnika je nastala leta 1904 in prikazuje ulico Egyházvég.¹⁵

Leta 1775 je dobil Dobrovnik urbar, tj. zemljiško knjigo. Marija Terezija je potrdila privilegije Dobrovnika, kot so prirejanje sejmov, pobiranje carin in svobodna izbira vaškega sodnika. V 18. stol. je bilo v Dobrovniku 125 podložniških družin in 5 družin želarjev. V tem stoletju se je močno razmahnila obrtna dejavnost, saj viri poročajo o šestih lončarjih v letu 1703. V letu 1750 je bilo v kraju 44 lončarjev, leta 1770 pa že 70 obrtnikov, od tega 63 lončarjev, kar dokazuje, da je bila najbolj prepoznavna obrt v kraju lončarstvo. Cerkev in župnija se v kraju omenjata že v 14. stoletju. Proti koncu 17. stoletja je postal lastnik lendavskih veleposesti in s tem tudi patron dobrovniške župnije in cerkve Pál Eszterházy. Ta je dal v letu 1668 sezidati novo prostorno cerkev, ki je leta 1747 skupaj z župniščem in arhivom pogorela. Naslednjih petdeset let je za potrebe cerkve služila skromna lesena stavba, današnjo cerkev so zgradili med leti 1795 in 1797.¹⁶

Prve podatke, ki vsebujejo tudi imena lončarjev v Dobrovniku, najdemo v popisu veleposestva dolnjelendavske družine Esterházy¹⁷ leta 1728. V 25 naseljih ožjega območja plemiškega posestva, v katerih so pretežno živeli Madžari, so leta 1728 popisali samo 565 podložnikov in želarjev oz. kajžarjev. (Največ v dveh trgih: v Dobrovniku in v obeh Lendavah: 83 in 83 davkoplačevalcev.) Od tega se jih je 40

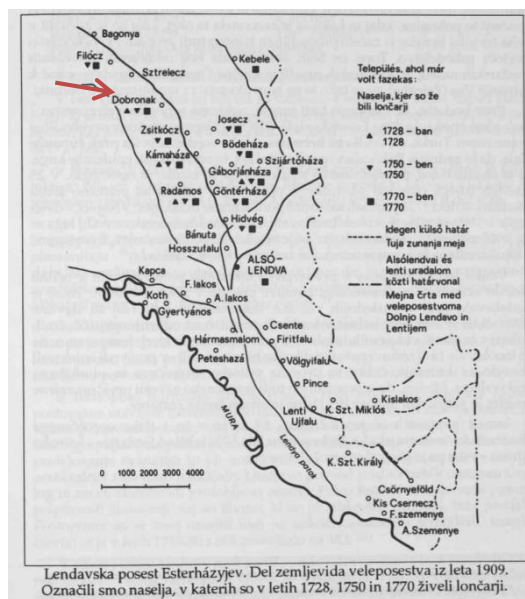
¹⁵ Vir: Kovács Attila, Podobe iz življenja Dobrovnika v prvi polovici 20. stoletja, str. 32.

¹⁶ Varga, S. in Pivar, E. (1979). Dobronak, Göntérháza, Kót története. Murska Sobota: Pomurski tisk.

¹⁷ Plemiška družina Eszterházy je sodila med najpomembnejše plemiške družine na Madžarskem. Sinovi so opravljali zelo pomembne državniške funkcije v Kraljevini Madžarski (Miklós in Pál sta bila palatina, torej kraljeva namestnika. Imre je bil nadškof v Esztergomu, več Eszterházyjev je bilo na čelu kraljevskih županij). V lasti so imeli številne dvorce in gradove. Najbolj znana sta dvorca v Železnem (Eisenstadt, Avstrija) in v Fertódu na Madžarskem. Družina je finančno podpirala kulturo, med ostalim je bil Joseph Haydn 27 let njihov dvorni skladatelj. Med njihova posestva je od tretje četrtine 17. stoletja dalje sodila tudi takratna Dolnja Lendava (Alsólendva) z okolico. V njihovem času je lendavski grad dobil današnjo podobo.

Dostopno na: https://hu.wikipedia.org/wiki/Esterh%C3%A1zy_csal%C3%A1d [Dostop: 20. 5. 2020].

ukvarjalo s kakšno obrtjo: 14 je bilo kovačev, 13 lončarjev, 8 čevljarjev, 2 ključavničarja in po en mizar, kolar oziroma tkalec.¹⁸

Slika 3: Lendavska posest Esterházyjev. Del zemljevida veleposestva iz leta 1909. Označena so naselja, v katerih so v letih 1728, 1750 in 1770 živeli lončarji.¹⁹

DRUŽINSKO IME	1728	1750	1770	1792	1824	1845
Csuka	1	-	1	-	1	1
Darvas	1	2	3	4	3	3
Gerencsér	1	3	4	1	2	2
Karos	1	1	-	1	-	-
Kovács	2	1	1	-	2	2
Bogdán	-	2	4	2	2	-
Both	-	1	-	-	1	-
Burmen, Bürmen	-	1	1	1	-	-
Bukovecz	-	1	1	1	-	-
Czár	-	1	3	-	1	1
Deák	-	1	1	-	-	-
Eör	-	1	1	1	-	-
Fehér	-	1	1	-	-	-
Fliszár	-	1	1	1	1	-
Gönbér	-	3	3	1	-	2
Hajba	-	1	1	1	1	-
Hermán	-	1	1	-	1	1
Horváth	-	1	1	3	2	1
Kranosics, Krnjosis	-	2	2	1	2	-
Kun	-	1	1	-	-	-
Magyar	-	1	3	1	-	-
Nagy	-	1	3	3	3	3
Németh	-	1	-	2	2	1
Petőcz	-	1	-	-	-	-
Ritócz	-	1	-	2	1	-
Santák	-	5	5	4	2	2
Szakál	-	4	3	1	1	1
Prenos	6	40	45	31	27	21

DRUŽINSKO IME	1728	1750	1770	1792	1824	1845
	6	40	45	31	27	21
Szomi	-	1	-	-	-	-
Toplak	-	1	1	-	-	-
Torma	-	1	1	-	-	-
Véghí	-	1	-	-	1	-
Dancs	-	-	1	-	1	1
Hencz	-	-	1	1	1	-
Kori, Koren	-	-	1	1	-	-
Méri	-	-	2	-	-	-
Máthé	-	-	1	-	-	-
Panker	-	-	1	-	-	-
Posgai	-	-	1	-	-	-
Sabján	-	-	4	-	-	-
Simonics	-	-	1	-	-	-
Soós	-	-	2	1	-	-
Szekeress	-	-	3	1	-	-
Czúk	-	-	-	1	-	-
Göncz	-	-	-	1	-	2
Györe	-	-	-	1	1	-
Hancsek, Hancsik ?	-	-	-	1	1	-
József	-	-	-	1	-	1
Vargha	-	-	-	1	2	1
Antal	-	-	-	-	-	1
Miholics	-	-	-	-	-	1
Ripics	-	-	-	-	-	1
Skupaj	6	44	65	41	34	29

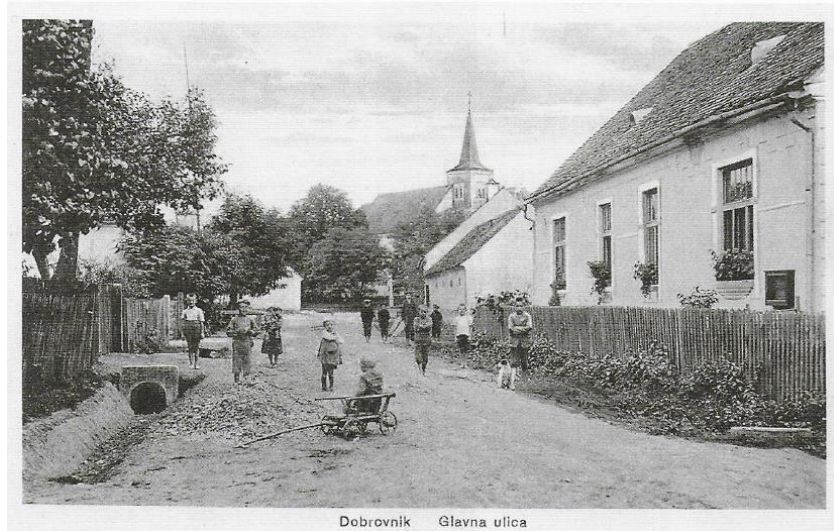
Slika 4: Dobrovniški lončarji med letoma 1728 in 1845 po družinskih imenih.²⁰

¹⁸ Kerecsényi, Edit (1991). Iz zgodovine lončarstva lendavskega območja. *Etnolog. Nova vrsta (Ljubljana)*, letnik 1=52, številka 1. URN:NBN:SI:doc-K16W0FGA from <http://www.dlib.si>.

¹⁹ Vir: Kerecsényi Edit, Iz zgodovine lončarstva lendavskega območja, str. 131.

²⁰ Kerecsényi, Edit (1991). Iz zgodovine lončarstva lendavskega območja. *Etnolog. Nova vrsta (Ljubljana)*, letnik 1=52, številka 1. URN:NBN:SI:doc-K16W0FGA from <http://www.dlib.si>.

Bistvene spremembe v zgodovini kraja so se zgodile po ukinitvi tlačanstva v 19. stoletju (uradno na Madžarskem leta 1853). Vas je dobila še večji gospodarski in kulturni pomen, kar je razvidno tudi iz zemljiške knjige lendavskega sodišča. V 19. stol. je bil Dobrovnik napredno gospodarsko središče, znano po treh trgovinah, številnih obrtnikih (38 lončarjev, 2 mizarja, 3 kovači, 2 žandarja, po 1 mesar, mlinar, krznar, čevljar, sodar, pastir) in prvi gostilni, ki so jo odprli leta 1878. Konec 19. stoletja je začelo naraščati povpraševanje po žgani opeki in leta 1911 so v Dobrovniku zgradili opekarno, ki je delovala do leta 1979. Kraj je prvo šolsko stavbo z dvema učilnicama dobil leta 1856 in v njej je pouk potekal več kot sto let.²¹

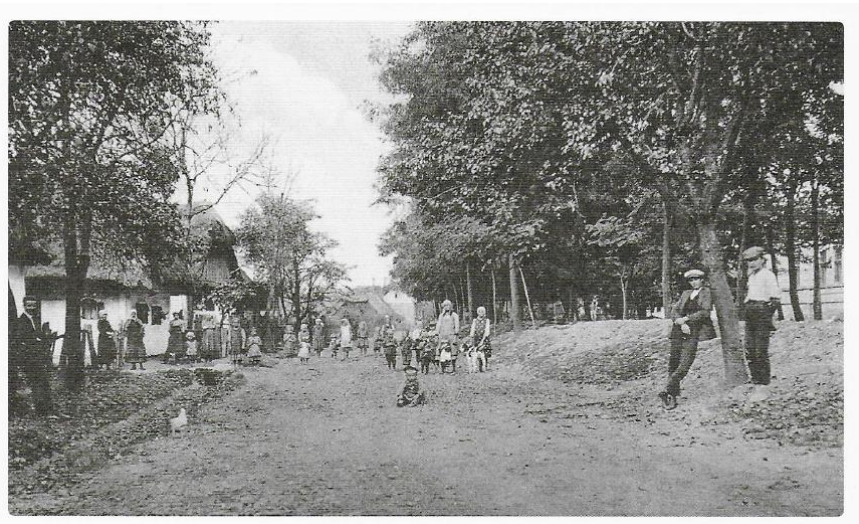
Slika 5: Del ulice »Fő utca« v Dobrovniku v obdobju Kraljevine Jugoslavije.²²

Izseljevanje v 20. stoletju se je dotaknilo tudi Dobrovnika. Vzrok za množične odhode Dobrovničanov je bila prenaseljenost in nerazvitost industrije, v obdobju med obema vojnama tudi narodno zatiranje. Pred prvo svetovno vojno so se v glavnem izseljevali v rudarske in industrijske kraje v Ameriko, ob koncu dvajsetih in na začetku tridesetih let pa v Francijo, kasneje še v Nemčijo. V času prve svetovne vojne je gospodarstvo v vasi nazadovalo. Napredek je prinesla nova žaga, ki jo je po prvi svetovni vojni dal zgraditi Janez Toplak. Leta 1930 je vas dobila telefonski priključek na pošti, v kraju je v letu 1935 delovalo pet trgovin, dve gostilni, dve mesnici, parni mlin in nekaj obrtnikov.²³

²¹ Varga, S. in Pivar, E. (1979). Dobronak, Göntérháza, Kót története. Murska Sobota: Pomurski tisk.

²² Vir: Kovács Attila, Podobe iz življenja Dobrovnika v prvi polovici 20. stoletja, str. 27.

²³ Varga, S. in Pivar, E. (1979). Dobronak, Göntérháza, Kót története. Murska Sobota: Pomurski tisk.

Slika 6: Del spodnjega južnega dela Patakszera v prvi polovici 20. stoletja.²⁴

V času po drugi svetovni vojni, leta 1947, je vas prizadel velik požar, ko je popolnoma zgorelo 52 hiš. Po ustnem izročilu naj bi bil vzrok požara kurjenje v kotlu neke hiše. Zaradi močnega vetra se je požar hitro razširil. V obdobju po vojni so poddržavili mlin, žago in zasebne trgovine. V letih 1951–52 je vas dobila električno omrežje. Leta 1962 je bila predana svojemu namenu nova šolska zgradba, ki so jo nato večkrat prenavljali, ji v letu 2014 dogradili vrtec ter dva stanovanjska bloka. Kraj je ob koncu šestdesetih let dobil urejeno ulično razsvetljavo, leta 1971 še vodovodno omrežje in zdravstveni dom.

Leta 1982 so odprli kulturni dom, ki je pomembna ustanova tudi za širše območje.²⁵

²⁴ Vir: Kovács Attila, Podobe iz življenja Dobrovnik v prvi polovici 20. stoletja, str. 27.

²⁵ Varga, S. in Pivar, E. (1979). Dobronak, Göntérháza, Kót története. Murska Sobota: Pomurski tisk.

2. Rokodelci v Dobrovniku v zadnjih 100 letih

2.1. Rokodelci oz. obrtniki v Dobrovniku v letih 1909–1921

Po popisu prebivalstva leta 1910 je bilo v Dobrovniku 1478 prebivalcev, leta 1921 pa 1503.²⁶

V letih 1909–1921 je bilo po obrtnem registru prijavljenih 33 obrti.²⁷ Poleg gostilničarjev (2), konjača²⁸ (1), mlatilničarjev (2), mesarjev (2) so imeli naslednji rokodelci prijavljeno obrt:

Čevljar: Bogdán Ferencz, Both József, Gerincser József, Kűhár Károly, Nagy János, Németh Vendel, Szabó Ferencz, Bukovecz József, Santák Győry

Klepar: Horváth Márton

Kolar: Kovács Ferenc, Bozsek Gyula, Goricsán József

Kovač: Csuka György, Skrilecz Iván, Szekeres Ferencz

Krojač: Kűhár Lajos

Lončar: Bogdán Iván

Mizar: Both Pál, Csarni Péter, Rezsonya Antal, Toplak József, Vaupotics Iván, Varga József

Opekarnar: Zsitek Ferencz

Žagar²⁹: Toplak Iván

2.2. Rokodelci oz. obrtniki v Dobrovniku v letih 1948–1951

Po popisu prebivalstva leta 1948 je bilo v Dobrovniku 1350 prebivalcev.³⁰

V letih 1948–1951 je bilo po obrtnem registru prijavljenih 33 obrti.³¹ Poleg konjačev (2), mlatilničarjev (5), mesarjev (3) so imeli naslednji rokodelci prijavljeno obrt:

Čevljar: Franc Felbar, Štefan Dominko, Jurij Danč, Jožef Bukovec, Janez Bogdan, Pavel Šantak, Jurij Bertalanič

Klepar: Martin Horvat

Ključavničar: Janez Nagy

Kovač: Pavel Varga, Štefan Bojnec, Štefan Čuka, Ludvik Gal

Krojač: Ludvik Bűrmen, Jožef Ošlaj, Janez Domonkoš

Mehanik: Štefan Gregorec

Mizar: Štefan Vugrinčič, Franc Sekereš, Franc Vaupotič

Mlinar: Aleksij Horvat

Pletilstvo: Frančiška Novak

Žagar: Koloman Toplak

²⁶ Varga, S. in Pivar, E. (1979). Dobronak, Göntérháza, Kót története. Murska Sobota: Pomurski tisk.

²⁷ SI_PAM/0807 Zbirka gradiva izpitne komisije za kvalificirane delavce s sedežem v Mariboru, knjiga 132: Lendava – članska knjiga 1909–1922.

²⁸ Kdor se (poklicno) ukvarja z odstranjevanjem živalskih trupel. Dostopno na: <https://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=konja%C4%8D> [Dostop: 18. 1. 2021].

²⁹ Kdor se poklicno ukvarja z žaganjem: žagar drv / lastnik žage. Dostopno na: <https://www.fran.si/iskanje?View=1&Query=%C5%BEagar> [Dostop: 18. 1. 2021].

³⁰ Varga, S. in Pivar, E. (1979). Dobronak, Göntérháza, Kót története. Murska Sobota: Pomurski tisk.

³¹ SI_PAM/0807 Zbirka gradiva izpitne komisije za kvalificirane delavce s sedežem v Mariboru, knjiga 137: Lendava – članski imenik 1941–1950, knjiga 139: Lendava – članski imenik po krajih 1948–1951.

Dobrovnik

			ostalr	1948	1949	1950	1951
✓ 1	P.29/288	Horvat Aleksij, mlincar	100	150	150	150	
✓ 2	R.48/132	Arnautko Stefan, čevčjar	200	150	150	150	
✓ 3	101	Bečmen Ljudvik, krojač	200	150	150	150	
✓ 4	R.26/27	Oslej Jozef, krojač	13.11.48. 100	13.11.49. 150	150	150	
5	R.3/214	Barbaš Peter, mesar	200	150			
✓ 6	R.6/202	Gregorc Stefan, mohanit	200	150	150	150	
✓ 7	R.9/26	Franc Jurij, čevčjar	100	150	150	150	
✓ 8	R.2/300	Kagy Janez, kjuinarica	100	150	150	150	
✓ 9	R.23/168	Bilgrinčič Stefan, mesar	200	150	150	150	
✓ 10	R.18/400	Štuncič Janez, krojač	200	150	150	150	
✓ 11		Štekerič Franc, mizar		150	150	150	
✓ 12	R.26/65	Bukovec Jozef, čevčjar	200	150	150	150	
✓ 13	R.84/251	Bogdan Janez, čevčjar	200	150	150	150	
		od 1945 naprej, ni delal do 1950.					
✓ 14		Šušterak Ravel, čevčjar	200	150	150	150	
✓ 15	R.1/151	Horvat Martin, klepar	200	150	150	150	
16		Franga Lovro, kovar	200	150	150	150	
✓ 17	130	Palbar Franc, čevčjar		150	150	150	
✓ 18	R.27/251	Bojunc Stefan, kovar	200	150	150	150	
✓ 19	R.22/236	Bertalinič Jurij, čevčjar	200	150	150	150	
20		Reih Franc, mesar Kobarida	150	150	150	150	
21	22	Balcarič Ljudevit, mlakarica	150	150	150	150	
22	67	Poplač Kalman, žagar	100	150	150	150	
23	38	Leslo Franc, mlakarica	150	150	150	150	
24	68	Kovarč Gera, mesar klet.	150	150	150	150	
✓ 25		Šehlichthuber Stefan, krojač	200	150	150	150	
✓ 26	?	Šehlichthuber Ignac, krojač	200	150	150	150	
27	77	Horvat Franc, mlakarica	100	150	150	150	
28	111	Franc Tihomir, mlakarica	100	150	150	150	
29	96	Ralf Jozef, mlakarica	100	150	150	150	
✓ 30	R.17/139	Čuček Stefan, kovar	200	150	150	150	

Slika 7: Obrtniki v Dobrovniku med leti 1948 in 1951.³²

³² SI_PAM/0807 Zbirka gradiva izpitne komisije za kvalificirane delavce s sedežem v Mariboru - knjiga 139: Lendava - članski imenik po krajih 1948-1951

2.3. Rokodelci oz. obrtniki v Dobrovniku danes

Leta 2020 je imel Dobrovnik 948 prebivalcev³³ in ima 23 obrtnikov³⁴ – v primerjavi z zgornjimi rokodelskimi obrtni le 2 mizarja in 1 šivilja.

Je pa v Dobrovniku nekaj rokodelcev z osebnim dopolnilnim delom³⁵:

Loreta in Ladislav Solarič: medenjaki, izdelava lesenih uporabnih predmetov, poslikava pohištva, izdelovanje pirhov (batik tehnika),

Elizabeta Urisk: izdelovanje pirhov (batik tehnika) – do konca leta 2019,

Ana Car: predvsem izdelovanje pirhov (batik tehnika),

Valerija Car: izdelovanje pirhov (batik tehnika), vezenje,

Erzsébet Vörös: izdelovanje pirhov,

Viktoria Vörös: izdelovanje pirhov (batik tehnika),

Dragica Horvat: izdelki iz ličja,

Terezija Toplak: izdelki iz gline, izdelovanje pirhov (batik tehnika),

Etuš Laslo: kvačkani izdelki.

Veliko Dobrovničanov se ukvarja z rokodelstvom ljubiteljsko in ob različnih razstavah in dogodkih v kraju razstavljajo svoje izdelke tudi ti.

Izdelovalci pirhov:

- **Batik tehnika:** Silvija Gerenčer, Ana Berden, Doris Solarič, Klara Solarič Nađ, Terezija Koša, Doroteja Flisar, Alenka Toplak, Lara in Lena Bakan Urisk, Marjana Gjergjek, Marjeta Kijanec, Elizabeta Bojnec, Silvija Ferencek, Vito Car, Urška Car, Aleš Gjergjek;
- **Tehnika praskanja, »škrabanke«:** Irena Kovač, Jožef Törnar, Edit Varga, Zdenko Car, Branko Bakan;
- **Barvanje v čebulnih olupkih:** Aranka Bertalanič, Katarina Nagy, Irena Car, Olga Kovač, Marija Toplak.

Izdelovalci izdelkov iz ličja: Silvija Gerenčer,

Peka medenjakov: Silvija Gerenčer,

Pletarji košar: Silvija Gerenčer, Doroteja Flisar,

Pletarji cekarjev: Silvija Gerenčer.

³³ Statistični urad RS

<https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/si/Data//05C5004S.px/table/tableViewLayout2/> [Dostop: 31. 1. 2021].

³⁴ Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije <https://www.mojbrtnik.com/spots?page=1> [Dostop: 31. 1. 2021].

³⁵ Izdelovanje različnih izdelkov, ki jih je možno izdelovati na domu pretežno ročno ali po pretežno tradicionalnih postopkih (spominki, dekorativni predmeti, tradicionalna orodja, posoda, glasbila, sveče, razni drugi galanterijski predmeti in izdelki, predmeti za osebno uporabo ipd.) ter prodaja teh izdelkov). Vir – Pravilnik o delih, ki se štejejo za osebno dopolnilno delo, ter o postopku priglasitve teh del, Ur. l. RS, št. 30/2002, <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2002-01-1268>

Slika 8: Rokodelski izdelki v Hiši rokodelstva.³⁶

³⁶ Vir: Hiša rokodelstev, osebni arhiv.

3. Pričevanja Dobrovničanov

3.1. Izdelovanje pirhov

Intervju z gospo Elizabeto Urisk sem opravila med 18. in 23. novembrom 2019 (več krajših razgovorov ob večerih zaradi njene bolezni).

Slika 9: **Elizabeta Urisk na eni izmed razstav pirhov v Dobrovniku.**³⁷

Upokojena učiteljica Elizabeta Urisk iz Dobrovnika je ljudska umetnica v barvanju pirhov. Ker je tudi moja babica, sem izdelavo pirhov spremljala že od malega in se od nje veliko naučila. O svoji ljubezni do te rokodelske dejavnosti mi je povedala, da so dobrovniške vzorce rešile pred pozabo posamezne izdelovalke, ki so jih redno skozi desetletja risale na pirhe ob vsaki veliki noči. Zato je na začetku 90-ih let prejšnjega stoletja pričela s predanim in z vztrajnim etnološkim raziskovalnim delom. Prebiralala je knjige, obiskovala muzeje in starejše ženske, ki so poznale različne tehnike barvanja pirhov. Kot požrtvovalna raziskovalka je z neumornim delom kmalu postala tudi mojstrica v izdelovanju pirhov v batik tehniki. Zaradi velikega zanimanja javnosti se je odločila, da svoja dela pokaže tudi drugim. Prva možnost za predstavitev je bila leta 1998 v Dobrovniku na razstavi velikonočnih pirhov, katere pobudnica je bila Erzsébet Vörös. Nato je gospa Elizabeta Urisk kar pet let organizirala razstave v okviru Društva upokojencev Dobrovnik. Kasneje je organizacijo tega dogodka prevzelo Kulturno društvo Dobrovnik in je danes ena najodmevnejših velikonočnih prireditev v naši pokrajini.

Ko jo povprašam, ali se je srečala z okraševanjem pirhov že v otroštvu, mi odgovori: »Najlepši spomini iz mojega otroštva so povezani z velikonočnimi prazniki, katerih posebno vzdušje je polepšala čarobnost pirhov.« Pripoveduje mi o svoji mami, ki izvira iz kraja Szijártóháza na Madžarskem. Že kot dekle se je učila pri sosedih

³⁷ Vir: Elizabeta Urisk, osebni arhiv.

izdelovati vzorce na pirhih, ki jih je nato risala tudi kasneje, v odrasli dobi. Ko je po poroki prišla v Kamovce, je ob veliki noči vedno pripravila pirhe za svoje krščence, birmance, pa seveda tudi za otroke. Pripovedovala je, da v letih med 1940 in 1950 v teh krajih ni bilo v navadi izdelovati pirhov v batik tehniki. Nekateri moški so izdelovali pirhe škrabanke. Za prava mojstra sta se izkazala brata Soós. Velikonočna jajca so pri njiju naročali ljudje iz drugih vasi. Dobrovničani so ju na primer zaprosili, naj jim pripravita izrezljano jajce za darilo škofu ob njegovem obisku.

Slika 10: Pirhi z vzorci Rozálie Szomi, mame Elizabete Urisk.³⁸

Ker me je zanimalo, kako sta pirhe izdelovala moja prababica in pradedek in kako so praznovali velikonočne praznike takrat (to je v letih po 2. svetovni vojni), sva pogovor nadaljevali v tej smeri. Povedala mi je: »Na velikonočni petek popoldne je moja mati porisala jajca z voskom, nato pa jih pobarvala na rdeče, včasih na vijolično ali zeleno. Slednja je bila njena barva. Otroci smo z zanimanjem opazovali, kako riše smrekove vejice, valovite in pikčaste vzorce in kako pobira pirhe iz barve. Pirhi so bili čudoviti! Eden lepši od drugega! Najlepše pirhe je na velikonočno nedeljo podarila svojim krščencem in birmancem, tiste pa, ki se ji niso najbolje posrečili, pa smo dobili mi, domači otroci.«

Tudi njen oče je znal izdelovati pirhe, in sicer z metodo praskanja oziroma škrabanja, kakor to umetnost imenujejo v Prekmurju. Vzorce je spraskal s pipcem. Najpogostejši so bili cvetlični motivi, na pirhe pa je napraskal tudi letnico izdelave in ime obdarovanca. Nekaj takšnih pirhov so dolga leta hranili v lesenem zabojčku na vrhu omare. Z nostalgijo se spominja zelenega zbledelga pirha s cvetličnim motivom in njenim imenom iz leta 1953, a ga žal ni več.

Intervjuvanka mi pripoveduje o veliki noči, ki je bila za otroke posebno lep praznik. Ob tej priložnosti je dobila novo obleko, v kateri je šla v cerkev. Najbolj nestrpno je pričakovala obisk botra in se spominja: »K nam je redno vsako leto prihajal moj boter. Bila sem neučakana, venomer sem tekala k dvoriščnim vratom in pogledovala proti vasi, ali že prihaja. Kakšna nepopisna radost me je preplavila, ko je končno prispel, prislonil svoje kolo k ograji, snel torbo in mi jo izročil! Moji starši so ga pogostili v kuhinji, jaz pa sem si v sobi ogledovala darila. V tistih časih v naših krajih ni bil običaj, da bi nas obdarovali z dragimi darili, a zame so bili pisani robec, bele kratke

³⁸ Prav tam.

nogavice, bomboni, včasih pomaranča in seveda dva pirha, prečudovito darilo! Botra sta se pomenkovala do poznih popoldanskih ur in se spominjala let, ko sta skupaj služila vojaški rok. Mati jima je medtem postregla s hrano. Na mizo je prinesla domačo šunko, ocvrto meso, vloženo solato, zavitke oziroma retaše ali palačinkino torto in seveda tudi pecivo. Uživala sta v dobri hrani, se pomenkovala, vmes pa nazdravljala z domačo šmarnico. V tem času smo bili otroci že na pašniku, kjer smo metali pirhe visoko v zrak. Tekmovali smo, kdo jih bo vrgel višje in čigav bo ostal najdlje cel. Ta je bil seveda zmagovalec! Polomljene pirhe smo potem z užitkom pojedli, kajti hrana se v tistih časih ni smela zavreči!»

Na vprašanje, kaj je bil navdih za izdajo lastne knjige, mi je povedala: »Ker sem rojena v pokrajini Hetiš³⁹, so me krajina, pirhi s tega območja in velikonočni običaji še posebej zanimali, zato sem obiskala nekaj starejših žensk in se pogovarjala z njimi. Z veseljem so mi pripovedovale o spominih na svoja otroška leta.«

Povedala mi je še, da je po priselitvi v Dobrovnik v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja postala pozorna na nekatere starejše ženske, ki so ob veliki noči izdelovale pirhe v batik tehniki. Poleg rdeče so uporabljale tudi črno barvo. Po upokojitvi so rdeče-črni pirhi tudi njo popolnoma očarali. Pričela jih je izdelovati in preučevati vse skrivnosti te tehnike, njen izvor in razširjenost. Zato se je tudi lotila pisanja knjižice (Izdelovanje pirhov v batik tehniki v Prekmurju). Želela je ohraniti spomin na starše, privzgojiti spoštljiv odnos do tradicije svojim vnukinjam in vnukom in seveda prepričati, da ta drobni zaklad prekmurske ljudske umetnosti z več kakor stoletno tradicijo ne bi utonil v pozabo.

Slika 11: Knjiga Elizabete Urisk v slovenskem in madžarskem jeziku in posebno priznanje za izjemne dosežke na področju kulture.⁴⁰

Sama zelo dobro vem, kako se izdelajo pirhi z batik tehniko. Če bo bralca moje raziskovalne naloge zanimal postopek, si ga lahko v sliki in besedi ogleda v prilogi 1.

³⁹ Hetiš (madžarsko Hetés) je pokrajina z madžarskim prebivalstvom med Lendavo in Lentijem z arhaičnim etnološkim izročilom <http://www.gml.si/sl/muzejsko-pedagoski-programi-galerije-muzeja-lendava-za-leto-2012/> Zajema območje desetih krajev, šest slovenskih (kraji dobrovniške župnije in tisti, katerih ime se končuje na -háza) in štiri madžarske.

⁴⁰ Vir: Lena Bakan Urisk, osebni arhiv.

Intervjuvanka mi je povedala, da najraje izdeluje tradicionalne prekmurske pirhe in pirhe s hetiški vzorci. Izdeluje tudi pirhe z vzorci iz raznih pokrajinskih enot Madžarske in Erdeljska⁴¹ ter z lastnimi vzorci. Na prekmurskih pirhah je uporabila tudi postopek jedkanja (s kisom). Pirhe najraje postavi v košarico, spleteno iz ličja ali slame. Tako so videti najlepše. Po praznikih jih lahko shranimo v suhem in temnem prostoru, tako bodo dolgo časa ohranili svojo prvotno barvo. Po desetletjih jih bodo tudi vnuki občudovali in se jih veselili. In upa, da bodo nadaljevali tradicijo.

Na vprašanje, kateri je njen najljubši vzorec, je povedala: »Najbolj pri srcu mi je motiv drevesa življenja, ki je na svoji tisočletja dolgi poti zašel tudi v izročilo prekmurskega okraševanja pirhov. Zame ima pomembno simboliko. Zanimivo je, da npr. na sejmih, sploh, če prepustijo izbiro otroku, zagotovo izbere pirh s tem motivom.«

Slika 12: Pirhi Elizabete Urisk in pirh z motivom drevesa življenja.⁴²

Leta 2006 je Elizabeta Urisk na Madžarskem prejela naslov ljudskega umetnika domače obrti. Njena prizadevanja za ohranjanje dediščine je Zavod za kulturo madžarske narodnosti leta 2007 nagradil s priznanjem Györgya Zale s področja kulture, od leta 2015 je vpisana kot nosilka nesnovne kulturne dediščine v registru, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo. Ljubezen do pirhov jo je spodbudila, da je svoje teoretično znanje in praktične izkušnje v obliki knjige v slovenskem in madžarskem jeziku posredovala tudi širšemu krogu. Z veseljem je učila barvanja pirhov vse, ki jih je to zanimalo, saj je vedno trdila: »Eden najžlahtnejših načinov investiranja pridobljenega znanja je poučevanje, posredovanje le-tega drugim.«

Tudi sama izdelujem pirhe in jih razstavljam. Izkušnje te rokodelske veščine sem si nabirala doma v družini, na raznih predstavitvah ter delavnicah za rokodelske veščine. Velikokrat sem bila z babico na sejmih ter razstavah in tako spoznavala številne rokodelce in njihove veščine.

⁴¹ Erdeljsko, Transilvanija, pokrajina, ki zavzema zahodni in osrednji del današnje Romunije.

⁴² Vir: Elizabeta Urisk, osebni arhiv.

Slika 13: **Moji pirhi.**⁴³

3.2. Lončarstvo in krojaštvo

Intervju z gospo Ano Car sem opravila med 18. in 23. novembrom 2019.

Ana Car, rojena leta 1948, z dušo in telesom Dobrovničanka, je bila 38 let učiteljica, 32 let predsednica Kulturnega društva Petőfija Sándorja Dobrovnik in 16 let predsednica Madžarske samoupravne narodne skupnosti občine Dobrovnik. Madžarska samoupravna narodna skupnost je v Dobrovniku leta 2003 kupila hišo iz 19. stoletja, jo obnovila in v njej uredila etnografsko zbirko. Po njenem mnenju imajo ljudje v Dobrovniku bogate izkušnje, veliko znanja in bogato tradicijo. Dobro pozna zgodovino Dobrovnika, med ostalim, da je bilo veliko obrtnikov in rokodelcev – lončarji, sodarji, krojači, čevljarji, kovači, tesarji. Večina je imela obrtno dovoljenje in zunaj na hišah znake za svojo obrt. Svoje doma narejene izdelke so prodajali na sejmih. V Dobrovniku je bilo več trgovin (z živili, s tekstilom, z mesom), gostilne, mlin in žaga, kasneje tudi opekarna. Sveti Jakob je zavetnik dobrovniške cerkve in 25. julija je proščenje. Nekoč so dva dni pred sejmom imeli živinski sejem, ki so ga obiskali tudi obrtniki in prodajali svoje izdelke.

Rokodelci so bili tudi njeni predniki. Njen oče, Lajos Bürmen, in dedek, Ludvig Kúhar, sta bila krojača (z obrtnim dovoljenjem, mojstra), drugi dedek, József Bogdán, pa lončar. Slednji je bil preprost kmet, delal je tudi v gozdu – za bogatega lastnika gozda je nalagal drva na voz in jih prevažal do bližnje železnice. Popoldan, ko pa je prišel domov, je sedel za kolovrat in ustvarjal lončene izdelke – v glavnem posode za gospodinjstvo.

Intervjuvanka se živo spomni babičinega pripovedovanja, kako je ded šel v Čakovec, kjer je bilo 2. avgusta proščenje. Prejšnji dan je na voz med slamo skrbno naložil lončevino, zvečer vpregel konje, vzel hrano za konje in se odpravil proti Čakovcu, da

⁴³ Vir: Lena Bakan Urisk, osebni arhiv.

bi do jutra prispel. Babico je ob dveh ponoči zbudilo trkanje na vrata. Postalo jo je strah, vprašala je, kdo je. Dedek je odgovoril: »Jaz sem, Rozi. Koga pa čakaš?« Babica pa: »Kaj te je pa prineslo domov?« Dedek še pol poti ni naredil in je prodal vso lončevino. Ponovno sta naložila in še pravočasno je prispel do Čakovca. Posode ni prodajal za denar, ampak jo je zamenjal za druge dobrine, npr. posodo za kislo mleko je zamenjal za dve posodi pšenice. Le-to je potem v mlinu zamenjal za moko, tako je imela družina celo leto dovolj moke za kruh. Babica mi je povedala tudi za dedkov žalostni konec. Na dan velikega požara leta 1947 se je dedek vračal iz vinograda. Že od daleč je zagledal dim in ko je prispel do prvih gorečih hiš, je takoj pričel pomagati. Ko je prišel domov, je zagledal le pogorišče. Dedek si od tega ni opomogel, umrl je dve leti po katastrofalnem požaru v vasi.

Slika 14: **Poroka staršev Ane Car leta 1940** (mamina družina, dedek József Bogdán, lončar, v drugi vrsti četrti z leve).⁴⁴

Slika 15: **Poroka staršev Ane Car leta 1940** (očetova družina, dedek Ludvig Kühar, krojač, za nevesto in ženinom, gospod s sivimi lasmi).⁴⁵

⁴⁴ Vir: Ana Car, osebni arhiv.

Oče ga. Ane Car, Lajos Bürmen, 1911–1994, je bil krojaški mojster, ki je prevzel obrt od svojega očeta, Lajosa Kúharja.

Intervjuvanka pove: »Najbolj se spomnim očetovega utečenega urnika dela. Ponedeljek je bil zanj Gospodov dan – počitek. Ob torkih so mu ljudje prinašali blago. Ob sredah je krojil (takrat ni smel nihče v njegovo delavnico), ob četrkih je pa bila "proba" – pomerjanje skrojenega oblačila. V petek in soboto je šival, zaključeval oblačila. Ob nedeljah je vstal zelo zgodaj. Sosea je velikokrat videla luč že ob treh zjutraj – takrat je likal oblačila. Navsezgodaj jih je s kolesom razvozil ljudem, da so jih lahko oblekli že k jutranji maši. Bil je dober krojač, stranke je imel tudi iz okoliških vasi. Tudi mama je šivala – za ženske. Spomnim se, da jih je peljala v spalnico na "probo", ker jim je bilo nerodno pred očetom. Ker se je rad pošalil, je vzel krojaško kredo in z izgovorom, da jo je žena pozabila, vstopil v spalnico. Ženskam je bilo nerodno, saj so bile le v kombineži, on se je pa le hudomušno smehljajal. Kot otrok sem pobirala odpadno blago in z dekleti iz naše ulice smo iz tega šivale oblekice za punčke. Enkrat sem pomotoma vzela rokav obleke. Mama ga je iskala, jaz pa sem priznala, da smo ga že razrezale, zato je morala iti v Mursko Soboto dokupit blago.«

Slika 16: Šivalni stroj in mojstrski izpit dedka Ane Car.⁴⁶

Intervjuvanka mi je še povedala, da so po končani osnovni šoli lahko šolanje nadaljevala le tista dekleta, kjer je bilo dovolj denarja pri hiši, npr. na učiteljišču v Subotici ali Novem Sadu, saj so znala le madžarsko. Njena sosea je bila pridna učenka, a oče ni hotel prodati zemlje, da bi se lahko šolala za učiteljico. V 50. letih prejšnjega stoletja v okolici Dobrovnika ni bilo tovarn, zato so se dekleta morala znajti drugače, da bi kaj zaslužila. Od Mariske Kóti so se naučile plesti iz ličja, izdelke so prodale v Lendavi. Toliko so zaslužile, da so si za veliko noč kupile novo obleko in čevlje (da so bile lepe za k maši) in kaj za gospodinjstvo.

⁴⁵ Prav tam.

⁴⁶ Prav tam.

3.3. Pletarstvo

Ker so mi vsi intervjuvanci omenjali gospo Mário Varga, roj. Kelenc, ki je bila prava umetnica (žal je pokojna) v pletenju iz ličja, sem se odločila, da bom intervjuvala še njenega sina, Jožefa Vargo.

»Moja mama se je rodila leta 1930 v vasi Kot (madž. Kót) blizu Lendave, zato so jo v Dobrovniku klicali Kóti Mariska (Mariška). V osnovni šoli je bila odlična učenka, ampak denarja ni bilo in na željo svojih staršev je ostala doma in pomagala na kmetiji. Babica jo je naučila plesti iz ličja, šivati, vesti in delati metle iz brezovih vej. Leta 1949 se je omožila v Dobrovnik – z možem sta se spoznala, ko je le-ta s skupino sovaščanov po vaseh prosil pomoč po velikem požaru v Dobrovniku leta 1947.«

»Leta 1953 je prvič organizirala tečaj pletenja iz ličja, nato še nekajkrat. Prišla so vaška dekleta in žene. Zbirali so se ob sobotah v pajti⁴⁷, kjer so bile pripravljene mize in klopi. Tega so se veselile cel teden, saj so se med delom pogovarjale in prepevale, po končanem delu pa so se še družile ob prinesenih perezih⁴⁸ in pecivu. Spomnim se, da so prišli tudi otroci. Kot fanta me ni ravno zanimalo pletenje – pomagal sem le pri ličkanju, zato sem se raje podil z njimi naokoli in se igral. Deklice so pa pomagale pri prebiranju in močenju ličja. Po tem tečaju je več žensk pletlo, svoje izdelke pa so prodajale podjetniku Kocuvanu v Lendavo, ta pa jih je prodajal naprej. Točno jim je določil, kakšne mere morajo biti cekri⁴⁹. Imele so tri različne velikosti modelov – od največjega do najmanjšega. Vsi cekarji so morali biti enaki, torej brez vzorcev in barv, na vrhu je bil luknjičasti vzorec. Vsako soboto so se zbirale pri eni hiši in skupaj pletle. Mária je s svojim delom dovolj zaslužila.«

⁴⁷ Skedenj (Bernjak, E., 1995, Madžarsko-slovenski, slovensko madžarski slovar, Cankarjeva založba, ISBN 86-361-0932-9), 18. 5. 2020.

⁴⁸ Perezci so madžarska različica slanega peciva med presto in žemljico, ki jih radi pripravljamo tudi v Prekmurju. Pripravimo jih iz preprostega kvašenega testa. Vzhajanega razdelimo na kose, potem pa vsak kos razvaljamo v dolg, tanek svaljek. Svaljke razpolovimo in po dva spletemo v obroč ali jih zavijemo na trstiko. Testo premažemo z jajcem in ga spečemo v pečici ali v krušni peči. Dostopno na: <http://lendava-on.net/najboljse-perece-pecejo-v-centibi-in-na-pincah/>. [Dostop: 22. 5. 2020].

⁴⁹ Cekar - pletena ožja košara z dvema ročajema. Dostopno na: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=cekar>, [dostop: 22. 5. 2020], v Dobrovniku pravijo cekker, izpeljanka iz madžarske besede cekker.

Slika 17: Fotografija Márie Varga (na sredini, v naročju sin Jožef Varga) s »tečajniki«. ⁵⁰

»Moj oče je delal metle iz brezovih šib. Jaz sem moral splezati na drevo in narezati šibje. Oče je nato narezal veje, jih zvezal oz. ovijal z žico in vmes poravnal. S tem so se ukvarjali pri mnogih hišah in metle so prodajali po sosednjih vaseh, kjer baje ni bilo toliko brez. Zvezali so jih na kolo, na pot pa so šle ženske, ker so se bale, da bodo možje ves zaslužek na poti domov zapili. Ker so slabše znale slovensko, so se naučile stavek: 'Vogrice so prišle, metle küjpite!' (Madžarke so prišle, kupite metle!) in s tem privabljale kupce. Brezove metle so uporabljali predvsem za pometanje dvorišč, tudi ceste – saj je bil običaj, da je vsak pred svojo hišo ob sobotah pometel cesto.«

»Ko je bila starejša, se je intenzivneje pričela ukvarjati z vezenjem. Ustvarila je pravo bogastvo, vsem štirim sinovom je izvezla velik namizni prt z rdečo in modro obrobo. Pekla je tudi perece in barvala jajca s čebulno lupino, ki jih je prej okrasila s travniškimi listi in cvetovi.«

3.4. Tkalstvo

Ga. Marjeta Kijanec je rojena leta 1937. Kljub letom in boleznim še vedno neizmerno rada veze in ustvarja prave umetnine.

»Dobro se še spomnim pridelave konoplje. Lanu pri nas niso sejali, saj je bilo s pridelavo več dela. Kot otrok sem pomagala pri sejanju konoplje (okrog binkošti). Imeli smo dve vrsti semen, »cvetni« (virágos) in »semenski« (magos). Ker sta različno zorela, sem morala zelo paziti ob nabiranju, da ne bi pohodila ostalih rastlin. Izpuljeni konoplji so s sekuro odsekali korenine, jo povezali v snope, jih posušili in z lesenim glavnikom s kovinskimi zobci odstranili semena. Nato so v potoku zabili kole in mednje zložili snope konoplje, jih obtežili z deskami in raznimi predmeti in tako

⁵⁰ Vir. Jožef Varga, osebni arhiv.

namakali dva tedna. Pri tem sem pomagala tudi jaz, v spominu mi je ostala hladna voda, v kateri sem pri tem opravilu stala. Če je bilo veliko dežja in je potok narasel, nam je ves pridelek odnesla voda. Včasih se je tudi zgodilo, da je bilo snopje predolgo v vodi in takrat je bila konoplja neuporabna. Nato smo konopljo položili za kak teden še na travnik, da je bila izpostavljena rosi, dežju in soncu, da se je skorja stebel ločila. Sledilo je trenje konoplje in nastalo je predivo. Predivo so razčesali na lesenem grebenu s kovinskimi zobci in ga zasukali v kito. Predivo so potem spredli na kolovratu. Mama je tkala bolj v zimskem času, pri tem nisem smela pomagati, lahko sem le opazovala. Spomnim se, da je bilo konopljino platno rumene barve, zato je platno ali izdelke mama parila s pepelom, s tem je postalo lepo belo. Platno so uporabljali za oblačila, prte, prtičke, vreče, ponjave za sušenje zrnja. Platna niso prodajali, saj so ga potrebovali zase, sicer so pa takrat skoraj pri vsaki hiši tkali. Mama me je pa naučila vezenja. Ker je imela v tistem času skoraj vsaka hiša koga v Ameriki, so od tam pošiljali barvne prejice. Tako so nastajali izvezeni prtički, stenski prti, namizni prti in vzorčki na oblačilih. Jaz še danes spim na platnu iz konoplje in lanu.»

Slika 18: Tkalska oprema v Hiši rokodelstva v Dobrovniku.⁵¹

»Žal se je od maminih izdelkov ohranil le en prt in ker je bil v slabem stanju, sem ga preuredila v manjše prtičke.«

⁵¹ Vir: Lena Bakan Urisk, osebni arhiv.

Slika 19: Prtiček iz konoplje, izdelek mame Marjete Kijanec.⁵²

⁵² Prav tam.

4. Dobrovnik danes

4.1. Kraj Dobrovnik

Dobrovnik (madžarsko *Dobronak*) je naselje in sedež istoimenske občine. Občina je nastala leta 1998 in zajema še kraja Strehovci in Žitkovci. Kraj se nahaja med Lendavo in Mursko Soboto, na ravnini ob Bukovniškem potoku. V Dobrovniku in Žitkovcih večji del prebivalstva pripada madžarski narodnosti, Strehovci pa so zunaj dvojezičnega območja. V občini živijo tudi pripadniki romske skupnosti.

Slika 20: Pogled na Dobrovnik s ptičje perspektive.⁵³

Slika 21: Del ulice Egyháztég v Dobrovniku danes.⁵⁴

⁵³ Vir: <https://www.dobrovnik.si/> [dostop: 1. 5. 2020].

⁵⁴ Vir: Lena Bakan Urisk, osebni arhiv.

Slika 22: Ulica »Patakszer« danes, v ospredju potok Bukovnica z brvjo.⁵⁵

V Dobrovniku so dvojezična osnovna šola z enoto vrtca, 46 gospodarskih subjektov (največ na področju trgovine, osebnih storitev, gostinstva in gradbeništva), zdravstveni dom, lekarna, pošta, knjižnica, bencinski servis, katoliška cerkev, etnografska hiša in hiša rokodelstev.

Slika 23: Dvojezična osnovna šola Dobrovnik danes.⁵⁶

Vedno več turistov privablja z znamenitostmi, gostinsko ponudbo in s prenočišči. Dobrovnik je danes najbolj prepoznaven po podjetju Ocean Orchids, ki je podjetje s 15-letno tradicijo, 40 zaposlenimi ter pridelavo več kot 2 milijona cvetočih orhidej letno, ter Bukovniškim jezerom z okolico, vedno bolj pa tudi prepoznan po Hiši rokodelstva in njihovih prireditvah ter dejavnostih.

⁵⁵ Prav tam.

⁵⁶ Prav tam.

4.2. Hiša Györgya Dobronokija – etnografska hiša

Na pobudo kraja in z njegovo pomočjo se je leta 2003 začelo zavestno etnografsko zbirateljsko delo. Rezultat dveletnega zbiranja materiala so bili bogata zbirka predmetov, ki so predstavljali vsa področja življenja ljudi, številni dokumenti in arhivske fotografije, ki so jih našli na podstrešjih in v omarah vaških hiš. Etnografsko hišo so odprli leta 2006. Stavba je bila poimenovana po znanem jezuitskem učitelju, Györgyu Dobronokiju, prvem rektorju Univerze v Trnavi, ki je v 17. stoletju živel v omenjeni hiši. Z ogledom starih razstavljenih dokumentov lahko spoznamo njegovo življenje ter zgodovino vaške župnije in cerkve sv. Jakoba. Razstavljena oblačila, starinsko pohištvo, fotografije in drugi predmeti nudijo vpogled v življenje in običaje takratnih prebivalcev in odražajo bogato zgodovinsko, etnografsko in kulturno vrednost Dobrovnika.⁵⁷

4.3. Hiša rokodelstev

Na dvorišču Hiše Györgya Dobronokija so leta 2018 odprli Hišo rokodelstev. Ta kulturno-izobraževalni objekt omogoča izvedbo raznih strokovnih delavnic in taborov za odrasle in otroke. V objektu so prostori za razne delavnice, popotniško šolo, etnološki razstavniki prostori za izvedbo raznih taborov, naravoslovnih, tehničnih ter družboslovnih dni. Predvidena so strokovna predavanja na teme ljudske obrti. V zgornjem delu objekta bi bile možne tudi nočitve, tako se lahko omogoči daljše obdobje izvedbe raznih delavnic, seminarjev, izobraževalni ciklusi pa so lahko zaradi tega kakovostnejši in celovitejši.

Za ustanovitev in gradnjo hiše rokodelstev so se odločili predvsem zato, ker je Dobrovnik in njegova okolica kraj, kjer so se razne tradicionalne rokodelske obrti ohranile vse do današnjih dni.

Osnovni cilj je ohranjanje tradicije ter kulturne dediščine, ohranjanje tradicionalne male obrti. Svojo dejavnost izvajajo v duhu bližine narave, v zdravem načinu življenja. V svoji dosedanji dejavnosti so uresničili več rokodelskih delavnic, kjer so se predstavili različni poklici, s pomočjo katerih so ljudje z nižjo izobrazbo oz. brezposelni dobili nove priložnosti za delo.

S Hišo rokodelstev želijo tudi izboljšati turistično in kulturno ponudbo celega območja. Dolgoročni cilj je ustanovitev rokodelske šole.

Specifični cilji so:

- ponudba tehničnih dni za šole,
- ponudba izobraževalnih delavnic za vrtce in šole,
- ponudba izobrazbe za zainteresirane brezposelne prebivalce, ki omogoča, da se odločajo za podjetništvo kot glavni ali dopolnilni dohodek,
- razne rokodelske delavnice in usposabljanja,

⁵⁷ Dokumentacija Hiše Györgya Dobronokija.

- prikazi rokodelstva,
- program gostovanja čezmejnih etnografskih hiš in predstavitev tradicionalnih rokodelskih dejavnosti ter kulturne dediščine,
- organizacija konferenc, festivalov, razstav rokodelstva,
- vzpostavitev dobrega odnosa s kmetovalci zaradi bio osnovnih surovin,
- povečanje poznavanja tradicionalnih dejavnosti, obrti.

Hiša rokodelstev je neprofitna organizacija, nima proračuna, zaposleni sta dve osebi (plačuje ju Republika Madžarska) in deluje preko projektov.

Slika 24: Hiša Györgya Dobronokija in Hiša rokodelstev v Dobroniku.⁵⁸

V času izdelave mojega raziskovalnega dela je bil ob Hiši Györgya Dobronokija in Hiši rokodelstev dokončan še skedenj. Tu bodo uredili razstavo nekdanje kmetijske in gospodarske mehanizacije ter orodja in predmetov. Velik prostor bo služil tudi poletnim taborom in delavnicam.

⁵⁸ Vir: Hiša rokodelstev, osebni arhiv.

Slika 25: Skedenj ob Hiši Györgya Dobronokija in Hiši rokodelstev v Dobrovniku.⁵⁹

4.4. Povzetek intervjuja z Ano Berden, vodjo Hiše rokodelstev

V lanskem letu (2019) je Hišo rokodelcev obiskalo okrog 6000 obiskovalcev, ki so si ogledali prikaz oz. so se aktivno udeležili posameznih delavnic rokodelskih veščin (izdelovanje pirhov, medenjaki, izdelki iz ličja). Prihajajo šolarji (npr. v mesecu maju in juniju se je delavnic udeležilo 500 otrok), odrasli, razna društva, skupine turistov iz bližnje in širše okolice ter tujine. Obiskovalce v Dobrovnika vabijo številne turistične točke, predvsem: Bukovniško jezero, energetske točke, Ocean Orchids ter številne dejavnosti rokodelske hiše. Hiša rokodelstev izvaja številne delavnice tudi izven Dobrovnika, saj sodeluje z Balassijevim inštitutom v Ljubljani (tj. Kulturni center Veleposlaništva Madžarske, op. p.).

V hiši rokodelstev predstavljajo, usposablajo ali izvajajo naslednje delavnice:

- **priprava izdelkov iz ličja in slame:** tradicija pletenja izdelkov iz ličja se je na našem območju ohranila, vendar se skoraj nihče ne ukvarja s tem kot s pridobitno dejavnostjo. Izdelki iz slame so redkost, umetnost izdelovanja je skoraj potonila v pozabo. Območje, kjer živijo pripadniki narodne skupnosti, je pretežno kmetijsko, zato želimo izkoristiti tudi naravne danosti in s tem obenem nuditi možnost kmetovalcem za dodaten zaslužek.

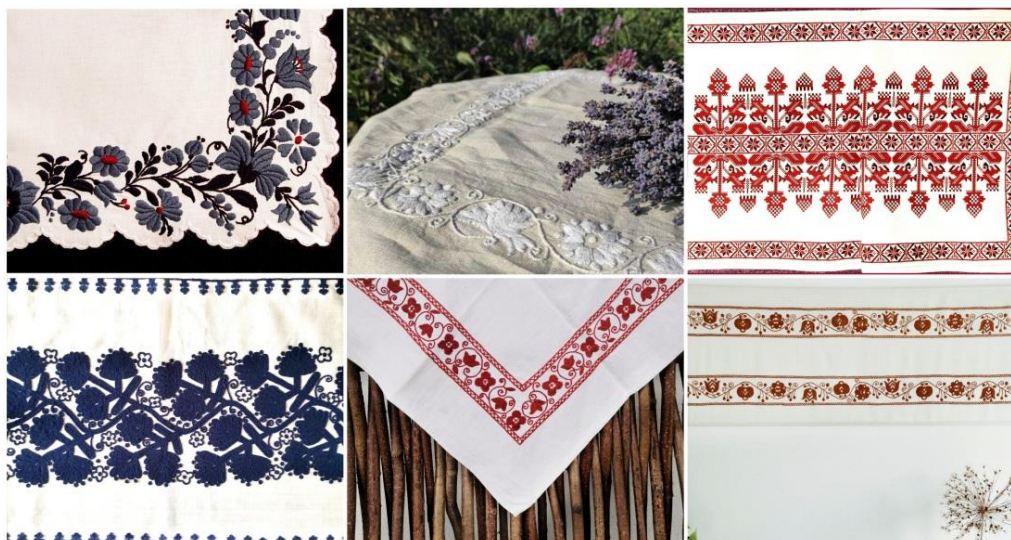
⁵⁹ Prav tam.

Slika 26: Izdelki iz ličja v Hiši rokodelstev.⁶⁰

- **barvanje pirhov:** na našem območju se je ohranila več kot stoletna tradicija barvanja pirhov v batik tehniki. Vsako leto pripravimo razstavo, zadnja leta smo postali po tem zelo razpoznavni, saj nas obišče vedno večje število ljudi. Ker so izdelovalci tega bisera ljudske umetnosti starejši, je naša skrb predvsem v tem, da ponudimo usposabljanje tudi mlajšim pripadnikom ciljne skupine, ki bi lahko postali tudi bolj tržno naravnani.

- **usposabljanje v vezenju:** z delavnicami želimo ohraniti prav tipične vezenine s področja Hetiš, saj so zelo cenjena, dragocena posebnost naše kulturne dediščine. V Dobrovniku je imelo bogato tradicijo tudi vezenje, ki je med starejšimi danes še popularno ročno delo. S pomočjo Anikó Kocsisné Koszorús (ljudska umetnostna obrtnica z Madžarske, vodja krožka v Dobrovniku) so ročna dela vzljubila dekleta in žene tudi v Dobrovniku. Sekcija je delovala od 1997 do 2011, kar je bilo dovolj, da še danes žene v Dobrovniku pridno vezejo.

Slika 27: Vezenine Dobrovničank na virtualni razstavi Hiše rokodelstev 2020.⁶¹

⁶⁰ Prav tam.

⁶¹ Prav tam.

- **usposabljanje v izdelovanju medenjakov:** izdelovanje medenjakov kot spominkov je tradicija, ki je na našem območju že skoraj izumrla. Gospodinje jih izdelujejo le še za domače potrebe, vendar opažamo, da je povpraševanje po njih v zadnjih letih naraslo. Medenjake so nekoč čudovito okrasili z ljudskimi motivi, pekli so jih ob določenih praznikih, priložnostih in praznovanjih (npr. z njimi so okrasili božična drevesa). Tudi na to temo so imeli že več razstav, najbolj znani sta razstavi Medena vas in Božična drevesca.

Slika 28: Razstava Medena vas v Hiši rokodelstev.⁶²

Slika 29: Delavnice za otroke in odrasle v Hiši rokodelstev.⁶³

Velikokrat priredijo še druge predstavitve in usposabljanja – barvanje tekstila v batik tehniki, poslikava keramike, poslikava pohištva in drugih manjših izdelkov, pletenje košar in drugih izdelkov iz šibja, vezenje, izdelovanje rož iz krep papirja, posušeno in

⁶² Prav tam.

⁶³ Prav tam.

prešano travniško cvetje v slikah, peka perezov, koline nekoč. Rokodelske izdelke poskušajo združiti tudi z modernimi, da bi jih na ta način približali širši populaciji. Tako okrašujejo keramiko z vzorci, barvajo pohištvo in dekor ter barvajo z batik tehniko na platno.

Slika 30: Obnova voza in pletenje iz šibja.⁶⁴

V Hiši rokodelstev so za potrebe rokodelcev peč za žganje gline, kolovrati in ostala oprema za lončarsko delavnico. Glino in glazure kupujejo. Preko projekta je bil izveden 400-urni tečaj lončarstva, ki se ga je udeležilo 8 interesentov, profesionalni lončarji pa so jih naučili osnov. Danes v Dobrovniku profesionalnih oz. poklicnih lončarjev ni, je le pet amaterjev, ki se trudijo ohranjati etnološko dediščino. Žal jim je, da med mladimi ni zanimanja za ohranjanje lončarstva.

V prihodnosti bi radi rokodelske izdelke prodajali širši populaciji, saj jih obiskovalci trenutno lahko kupijo le v hiši. Možnosti trženja in promocije vidijo tudi v spletni prodaji in potujoči šoli rokodelstva, ki jo želijo ustanoviti. Zaposlili bi radi še dve rokodelki, ki bi delovali širše, saj trenutno niti ne promovirajo delavnic, ker zaradi kadrovskih težav ne morejo zadostiti vsem potrebam povpraševanja.

Razstava pirhov je ena najodmevnejših in množično obiskanih velikonočnih prireditev v pokrajini že od leta 1998. Lansko leto (2019) je razstavljalo okrog 40 domačinov, razstavo pa si je v dveh dneh ogledalo 1.500 oblikovalcev. Letos (2020) je bila zaradi izjemnih okoliščin virtualna razstava pirhov. Na Facebook strani Hiše rokodelstva je bilo objavljenih 600 fotografij 86 razstavljalcev iz 10 evropskih držav in Amerike. Obisk je bil velik, saj je razstavo videlo 91.000 ljudi, 45.000 ljudi pa si jo je ogledalo.

⁶⁴ Prav tam.

Slika 31: Razstava pirhiov 2019.⁶⁵

Vsako leto je 25. julija Jakobovo proščenje s sejmom rokodelstva. Hiša rokodelstev se vsako leto predstavi tudi na dveh velikih turističnih sejmih – Alpe Adria v Ljubljani in Utazás kiállítás v Hungexpo v Budimpešti, ter občasno tudi na manjših sejmih.

Slika 32: Hiša rokodelstev se predstavi na sejmih.⁶⁶

4.5. Povzetek intervjuja z rokodelko Loreto Solarič

Intervjuvanka gospa Loreta Solarič, po poklicu vzgojiteljica, se je naučila marsikatero rokodelske veščine od svoje tašče, Helene Solarič. Z veliko ljubeznijo predaja svoje znanje tudi otrokom.

Intervjuvanka pove, da se je barvanja pirhiov v batik tehniki naučila od tašče, ki je bila med prvimi, ki so risali stare tradicionalne vzorce in tako ohranili to neprecenljivo etnološko dediščino. Spominja se, da je tašča namakala pisalko v posodico z voskom, ki je bila na robu štedilnika. Risala je na surovo jajce. Potem je jajca kuhala v barvi za tekstil. Paziti je morala, da voda ni zavrela, ker bi se vosek stopil. Nato je nad svečo stopila vosek z jajca in ga premazala s slanino. Jajca je barvala za veliko noč družini, sorodnikom, sosedom, krščenim otrokom, birmancem. Pirhiov ni nikoli

⁶⁵ Prav tam.

⁶⁶ Prav tam.

prodajala. Z današnjo tehniko je veliko lažje, saj sedaj gospa Loreta Solarič riše na izpihano jajce s posebno pisalko, jajca obarva v hladni barvi.

Slika 33: Helena Solarič (zgoraj levo, na sredini) in njena pisalka s posodico.⁶⁷

Slika 34: Helena Solarič na razstavi pirhov.⁶⁸

Od tašče se je naučila tudi izdelave medenjakov, udeležila se projekta »Projekt učenja tradicionalnih obrti, Pomočnik – vajenec – mojster«, ki se je izvajal v organizaciji KD Petőfi Sándor Dobrovnik, nato še izobraževanja na Madžarskem pri različnih mojstrih. Svoje izkušnje in znanje podaja naprej v različnih delavnicah. Tašča je medenjake okrasila s preprostimi vzorci, sedaj jih sama bogato okraši

⁶⁷ Vir: Loreta in Ladislav Solarič, osebni arhiv.

⁶⁸ Prav tam.

(čipke), za kar je bilo potrebno veliko vaje in potrpežljivosti. Medenjake tudi prodaja, saj meni, da so odlično darilo. Pove: »Medenjaki izžarevajo ljubezen, na obraze pa prikličejo nasmeh. Dober in lep medenjake se dela iz moke, medu ter s srcem in z dušo.«

Slika 35: Medenjaki Lorete Solarič.⁶⁹

Loreta Solarič mi pove, da je bil povod za njuno delo z lesom nakup skrinjice s pokrovom na sejmu v Budimpešti, nato s tečajem v Dobrovniku (MNMI), nato še izobraževanje na Madžarskem. Z možem se dopolnjujeta pri delu, saj on v glavnem izdeluje lesene in uporabne predmete (skrinje, škatle za nakit, obešalnike za ključke, razne police, držalo za serviete, otroške igrače, razne lesene okraske, pručke, stolčke ipd.) oz. jih obdela, pobarva z osnovno barvo, nato nastopi ona s poslikavo, nato ponovno mož, ki izdelke premaže z lazurnim premazom. Takrat barve kar zažarijo.

Vse naštetе rokodelske dejavnosti so jima dolga leta predstavljale hobi, velik užitek in veselje. Od leta 2015 pa imata registrirano dejavnost kot osebno dopolnilno delo.

Obiskujeta sejme v domačem okolju, v bližnjih in daljnih krajih.

⁶⁹ Prav tam.

Slika 36: Loreta in Ladislav Solarič.⁷⁰

Nimata spletne strani, ne spletne prodaje. Njuna reklama je zadovoljen kupec. Intervjuvanka zaključi najin pogovor: *»Tako toplo mi je pri srcu, ko pride do stojnice družinica in tudi otrok izbere medenjaka ali pirh. Ničesar, kar sva se naučila, ne delava samo za lastno veselje, pač pa tudi za ohranjanje in nadaljevanje naše tradicije. Za naju je pomembno, da očarljive lepote teh že skoraj pozabljenih majhnih obrti ohranimo in jih predajamo zanamcem.«*

Januarja 2021 sta zakonca Solarič prejela najvišje priznanje Zavoda za kulturo madžarske narodnosti, priznanje Györgya Zale s področja kulture za leto 2021.

⁷⁰ Prav tam.

II. ANALIZA RAZISKAVE IN ZAKLJUČEK

Pri snovanju življenjske zgodbe našega kraja šteje vsaka zgodba.

Pričevanja mojih sogovornikov, zgodbe, podatki in fotografije iz njihovih osebnih arhivov imajo neprecenljivo vrednost za ohranjanje etnološke dediščine:

Drobni spomini iz otroštva, povezani z velikonočnimi prazniki, do nosilke nesnovne kulturne dediščine, ljudske umetnice domače obrti. Z globokim občutkom ustvarjanja in ohranjanja dediščine, pirhi, drobni zaklad prekmurske ljudske umetnosti, postajajo spominek, ki nas spominja na preteklo tradicijo. Že od otroštva je bila obkrožena z različnimi rokodelskimi veščinami in je ljubezen tako do posameznih rokodelskih veščin kot tudi do njihovega ohranjanja gojila do svoje smrti. Kot je dejala ga. Elizabeta Urisk: »Mene so začarali pirhi. Občudovanje pirhov in navezanost nanje, ki me spremljajo že od otroštva, spoštljiv odnos do tradicije in vse moje delo pripomorejo k temu, da ne bo šlo v pozabo.«

Ga. Ana Car je odraščala v družini rokodelcev, krojačev in lončarja. Njeno pripovedovanje je kot časovni stroj. Ob njenih zgodbah si zaželiš, da bi morale biti zapisane, kar sem ji tudi svetovala. Bila je tudi gonilna sila večletnega prizadevanja za etnografsko hišo Györgya Dobronokija in Hišo rokodelstev v Dobrovniku, saj je bila prepričana, da se na področju rokodelstva ponujajo velike priložnosti, predvsem z oživitvijo ljudske obrti in ljudskih mojstrov.

O ga. Márii Varga sem po pripovedovanju sina Jožefa izvedela, da se je že v otroštvu naučila več rokodelskih veščin, da je bila prava mojstrica v pletenju cekarjev iz ličja in je svoje znanje prenesla na mnoge Dobrovničanke. Cekarje je tudi prodajala. G. Jožef, ki je bil kot otrok vpet v mojstrovine mame in očeta, skrbno hrani dragocene fotografije in mamine umetnine.

Pri pridelavi konoplje je ga. Marjeta Kijanec kot otrok pomagala, pri tkanju je bila le opazovalka. Še vedno ceni domače platno. Rada veze in njena ročna dela so vredna ogleda. Njena mama platna ni prodajala.

Ga. Ana Berden je vsestranska rokodelka, ki si vztrajno prizadeva za ohranjanje rokodelskih veščin v Hiši rokodelcev. Vedno je polna idej, ki jih tudi uresniči, najsi je to virtualna razstava ali delavnica za otroke.

Ga. Loreta Solarič je dokaz, kako pomembna je zapuščina ljudske umetnosti, saj se je veliko naučila od svoje tašče. Iz nje kar vejeta želja in veselje po ustvarjanju, pa naj gre za pirhe, medenjake ali poslikavo pohištva. Skupaj z možem prinašata v naš vsakdan sporočila preteklosti in ohranjata izročilo davnih časov. Svoje znanje predajata potomcem in širši javnosti.

V 19. stoletju je bil Dobrovnik napredno gospodarsko središče, znan tudi po številnih obrtnikih. Pričakovala sem, da so izseljevanje Dobrovničanov v 20. stoletju, obe vojni in požar, v katerem je pogorela tretjina hiš v vasi, znižali število obrtnikov.

Vendar je bilo v letih 1909–1921 po obrtnem registru prijavljenih 33 obrti (po popisu prebivalstva je bilo leta 1921 1503 prebivalcev). Poleg gostilničarjev (2), konjača, mlatilničarjev (2), mesarjev (2) so bili še naslednji rokodelci: 9 čevljarjev, 6 mizarjev, 3 kolarji, 3 kovači, klepar, krojač, lončar, opekarnar in žagar.

V letih 1948–1951 je bilo po obrtnem registru ravno tako 33 prijavljenih obrti (po popisu prebivalstva 1948 1350 prebivalcev). Poleg konjačev (2), mlatilničarjev (5), mesarjev (3) so imeli naslednji rokodelci prijavljeno obrt: 7 čevljarjev, 4 kovači, 3 krojači, 3 mizarji, klepar, ključavničar, mehanik, mlinar, pletilja in žagar.

Tabela 1: **Število rokodelcev od začetka 20. stoletja do danes.**

Leta	1909–1921	1948–1951	Danes
Število prebivalcev	1503	1350	948
Število obrtnikov	33	33	23
Od tega rokodelcev	26	23	3 (+ rokodelci brez obrti: 36)
Delež prebivalstva, ki se (je) ukvarja(l) z rokodelstvom	1,73 %	1,7 %	0,32 % (4,11 %)

Iz tabele je razvidno, da je število prebivalcev v Dobrovniku med leti 1921 in 1948 padlo za 135, vendar je število obrtnikov ostalo isto. Število rokodelcev pa je iz 26 padlo na 23. Do danes se je število prebivalcev zmanjšalo za kar 555 in tudi število obrtnikov je naglo upadlo. Vendar je ljubiteljskih rokodelcev kar 36. Iz intervjujev in virov ugotavljam, da je bilo med leti 1909 in 1951 veliko več rokodelcev, vendar niso imeli registrirane obrti – rokodelski izdelki so jim služili za lastne potrebe, za zamenjavo ali tudi za prodajo oz. za zagotavljanje dodatnega vira zaslužka podeželskemu prebivalstvu.

S tem sem potrdila svojo prvo raziskovalno hipotezo, v kateri sem predvidevala, da je bilo v Dobrovniku pred stotimi leti (oz. na začetku 20. stoletja) več rokodelcev kot po 2. svetovni vojni (v letih od 1945 do 1950).

Dobrovnik je bil leta 1750 s 44 lončarji središče lončarske obrti v okolju in zaradi večjega števila prebivalcev, naraščajočih potreb in kakovostne gline je bilo leta 1770 že 65 lončarjev. Od leta 1840 je v naši pokrajini lončarska obrt postopoma upadala zaradi širjenja industrijskih izdelkov iz Avstrije. Iz Članskega imenika obrti sem ugotovila, da je imel v 20. stoletju le 1 lončar, Iván Bogdán, prijavljeno obrt.

Drugi vir navaja, da sta bila na koncu 20. let prejšnjega stoletja 2 lončarja, Ferenc Nagy in János Darvas, ki sta delala občasno. Vendar obrti nista imela dolgo. Po ustnih virih je bilo v Dobrovniku več ljudi, ki so se, predvsem v zimskem času, ukvarjali z lončarstvom.⁷¹

Ugotavljam, da moram drugo hipotezo, v kateri sem predvidevala, da je bilo v Dobrovniku v 20. stoletju med rokodelci največ lončarjev, zavreči.

Rokodelska večina izdelovanje pirhov ima v Dobrovniku bogato tradicijo. Svoje znanje so prenašali na mlajše rodove in s tem poskrbeli, da se je tradicija okraševanja jajc ohranila vse do danes. Za to so zaslužne gospe Rozalija Kovač, Helena Solarič, Valerija Car, Magdalena Sekereš. Elizabeta Urisk je s svojim predanim in vztrajnim etnološkim raziskovalnim delom in izdelovanjem pirhov kar 25 let učinkovito prispevala k ponovnemu razcvetu in ohranjanju te tradicije. Svoje teoretično znanje in praktične izkušnje je v obliki knjige posredovala tudi širšemu krogu ljubiteljev te rokodelske dejavnosti. Ker sem tudi sama izdelovalka pirhov in vsako leto razstavljam svoje izdelke, sem menila, da nas je izdelovalcev nekje 15. Vendar sem iz ustnih virov in virov Hiše rokodelstva ugotovila, da nas je kar 26 (od tega 15 v batik tehniki).

Ugotavljam, da moram tretjo hipotezo, v kateri sem predvidevala, da je v Dobrovniku 15 izdelovalcev pirhov, zavreči.

V Dobrovniku rokodelci ustvarjajo pristne in prepoznavne izdelke in tudi na ta način ohranjajo in prenašajo dediščino iz generacije v generacijo. Rokodelcem je v veliko pomoč Hiša rokodelstev, saj jim nudi pomoč pri promociji in trženju. Ugotovila sem, da Hiša rokodelstev veliko stori za prikaz in usposabljanje rokodelskih veščin, saj pripravljajo številne delavnice in dneve dejavnosti za šolarje, usposabljanja za zainteresirane, ki se odločajo za podjetništvo ali vsaj dopolnilno dejavnost, organizirajo številne, dobro obiskane, razstave in se promovirajo na sejmih, festivalih in razstavah po celotni Sloveniji in tujini.

S to ugotovitvijo lahko potrdim četrto hipotezo, v kateri sem predvidevala, da Dobrovničani skrbijo za ohranjanje rokodelskih dejavnosti.

⁷¹ Göntér J. (1998), Dobronak, múlt és jelen a határ mentén. Lendava: MNMI.

Na koncu želim izraziti svoje osebno zadovoljstvo tako ob izbiri raziskovalne teme, načinu raziskave oz. izdelave naloge ter dejstvu, da sem raziskovala svoj domači kraj. S svojo raziskavo sem pripomogla k večji prepoznavnosti te aktualne tematike mojega rojstnega kraja. Z rezultati raziskovalne naloge sem zelo zadovoljna, saj po pregledu obstoječih virov in literature ugotavljam, da neke celostne podobe razvoja rokodelske dediščine Dobrovnik še ni imel in jo je dobil s to nalogo, kar je velik prispevek stroki – tako etnologiji kot tudi zgodovini.

Svoje delo zaključujem z besedami etnologa dr. Janeza Bogataja:

»Rokodelstvo potrebuje posebno skrb, ker je tudi njegov dosedanji razvoj nekaj posebnega. Tudi v Sloveniji vidimo, da je z rokodelstvom povezan zelo dinamičen razvoj. Pojavljajo se novi in novi avtorji, z njimi pa nove ideje, nove obogatitve in kakovosti za naše bivanje in življenje v celoti. Vse to dokazuje, da je dediščina, iz katere se rokodelstvo razvija, tudi danes neizčrpen vir, ali kot je rekel Octavio Paz: Če želimo biti zares moderni, moramo biti vedno v koraku z dediščino!«⁷²

⁷² Bogataj, J. (1999). Mojstrovine Slovenije. Srečanja s sodobnimi rokodelci. Ljubljana: Rokus.

Literatura in viri

Bernjak, E. (1995). *Madžarsko-slovenski, slovensko madžarski slovar*. Cankarjeva založba. ISBN 86-361-0932-9.

Bogataj, J. (1989). *Domače obrti na Slovenskem*. Ljubljana: DZS.

Bogataj, J. (1999). *Mojstrovine Slovenije. Srečanja s sodobnimi rokodelci*. Ljubljana: Rokus.

Dokumentacija Hiše Györgya Dobronokija.

Dr. Kepe, Z., Kepéné dr. Bihar, M. (brez letnice). *Muzejsko pedagoški programi Galerije-Muzeja Lendava*. Dostopno na: <http://www.gml.si/sl/muzejsko-pedagoski-programi-galerije-muzeja-lendava-za-letno-2012/> [dostop: 20. 5. 2020].

Erdély. Dostopno na: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Erd%C3%A9ly> [dostop: 20. 5. 2020].

Esterházy család. Dostopno na: https://hu.wikipedia.org/wiki/Esterh%C3%A1zy_csal%C3%A1d [dostop: 20. 5. 2020].

Göntér J. (1998), *Dobronak, múlt és jelen a határ mentén*. Lendava: MNMI.

Hočevar, P. (2017), predavanje Poslovni model (temeljna izhodišča o rokodelcih) na Partnerstvo LAS Zasavje. Dostopno na: <http://www.las-zasavje.eu/wpcontent/uploads/2017/12/PREDAVANJE-Poslovni-model-temeljna-izhodi%C5%A1%C4%8Da-o-rokodelcih.pptx> [dostop: 24. 3. 2020].

Kerecsényi, E. (1991). *Iz zgodovine lončarstva lendavskega območja*. *Etnolog*. Ljubljana: Nova vrsta. let. 1=52, št. 1. Dostopno na: https://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/0354-0316_1_kerecsenyi_iz.pdf [dostop: 10. 3. 2020]

Kovács, A. (2011). *Dobronaki életképek a 20. század első feléből – Podobe iz življenja Dobrovnikarja v prvi polovici 20. stoletja*. Lendava: Zavod za kulturo madžarske narodnosti.

Krnc, J. (brez letnice). Center domače in umetnostne obrti, Zavod Marianum Veržej. Dostopno na: <http://www.npk.si/podjetja/izkusnje-podjetij-z-npk/center-domace-in-umetnostne-obrti-zavod-marianum-verzej/> [dostop: 9. 2. 2021].

Menyhért, A. (2009). *Glasilo projekta Rokodelske akademije*, letnik I, št. 1, str. 19. Dostopno na: https://issuu.com/marianum_verzej/docs/rokodelska_akademija_2009_01/18 [dostop: 25. 5. 2020].

Nacionalna poklicna kvalifikacija. Dostopno na: <http://www.npk.si/index.php?subpageid=5&katid=22&searchq> [dostop: 9. 2. 2021].

Najboljše perece pečejo v Čentibi in na Pincah. Dostopno na: <https://lendava-on.net/dogodki/najboljse-perece-pecejo-v-centibi-in-na-pincah/> [dostop: 22. 5. 2020].

Obrtno-podjetniška zbornica Slovenije. Dostopno na:
<https://www.mojobrtnik.com/spots?page=1> [dostop: 31. 1. 2021].

Pravilnik o delih, ki se štejejo za osebno dopolnilno delo, ter o postopku priglasitve teh del, Ur. l. RS, št. 30/2002. Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?sop=2002-01-1268> [dostop: 20. 5. 2020].

Pravilnik o pogojih podeljevanja pravice do uporabe kolektivne znamke, Uradne objave občine Dobrovnik, št. 6/2002. Dostopno na: <http://www.lex-localis.info/KatalogInformacij/VsebinaDokumenta.aspx?SectionID=bdc71999-d496-41b0-acf3-ad895212331a> [dostop: 20. 5. 2020].

SI_PAM/0807 Zbirka gradiva izpitne komisije za kvalificirane delavce s sedežem v Mariboru

- knjiga 132: Lendava – članska knjiga 1909–1922
- knjiga 137: Lendava – članski imenik 1941–1950
- knjiga 139: Lendava – članski imenik po krajih 1948–1951

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Dostopno na:
<https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=%2A> [dostop: 24. 3. 2020].

Statistični urad RS. Dostopno na:
<https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/si/Data//05C5004S.px/table/tableViewLayout2/> [dostop: 31. 1. 2021].

Urisk, E. (2017). *Izdelovanje pirhov v batik tehniki v Prekmurju*. Lendava: Zavod za kulturo madžarske narodnosti in Murska Sobota: Pokrajinski muzej.

Varga, S. in Pivar, E. (1979). *Dobronak, Göntérháza, Kót története*. Murska Sobota: Pomurski tisk.

Vokić, T. *Rokodelske obrti – priložnost za regionalni razvoj Pomurja*. Dostopno na:
http://www.drustvogeografovopomurja.si/projekti/zborovanje/zbornik/z1Tatjana%20Vokic_T.pdf [dostop: 27. 5. 2020].

Ustni viri

1. Elizabeta Urisk, 1942–2020, Dobrovnik. 20. 11. 2019
2. Ana Car, 1948, Dobrovnik. 23. 5. 2020
3. Jožef Varga, 1952, Dobrovnik. 24. 5. 2020
4. Marjeta Kijanec, 1938, Dobrovnik. 10. 3. 2020
5. Ana Berden, 1967, Dobrovnik. 14. 5. 2020
6. Loreta Solarič, 1967, Dobrovnik. 30. 11. 2020

PRILOGE

Priloga 1

Kako se izdelajo pirhi z batik tehniko?

Pirhe izdelujemo z uporabo pisalke z lijakom. V lijaček damo čebelji vosek, nato ga nad plamenom sveče ogrejemo do ustrezne temperature (slika 1). Z njo nanesemo osnovni vzorec na izpihano, izprano in osušeno jajce (slika 2). Porisana jajca postavimo v rdečo barvo (slika 3). Čas, kako dolgo bodo v njej, je odvisen od kakovosti barve. Ko so jajca ustrezne barve, jih vzamemo ven in osušimo (slika 4). Z delom nadaljujemo običajno naslednji dan: voskanje in barvanje na črno (slike 5, 6 in 8). Zatem spet pustimo jajca en dan, da se osušijo. Šele zdaj sledi najzanimivejši postopek, ko odstranimo vosek in se prikažejo čudovite barve in vzorci (slika 8).⁷³

Slika 37: Postopek barvanja v batik tehniki.⁷⁴

⁷³ Urisk, E. (2017). Izdelovanje pirhov v batik tehniki v Prekmurju. Lendava: Zavod za kulturo madžarske narodnosti in Murska Sobota: Pokrajinski muzej.

⁷⁴ Vir: Urisk Elizabeta, Izdelovanje pirhov v batik tehniki v Prekmurju.